

Sucho a degradace půd v České republice - 2014

Brno 7. 10. 2014

Suchá období jako potenciální ohrožení lužních ekosystémů

Vítězslav Hybler

Mendelova univerzita v Brně

Říční krajina lužního lesa:

- využívání přírodních zdrojů*
- relativně vysoce úrodné půdy*

Lužní lesy jižní Moravy:

- vysoká biodiverzita a pestrost lesa*
- specifický půdní vlhkostní režim*
- narušení vodohospodářskými úpravami řek*
- revitalizace a optimalizace*
- monitoring a pozorování*

Říční krajina lužního lesa:

- *využívání přírodních zdrojů*
- *relativně vysoce úrodné půdy*

Vždy limitující faktor – voda:

- *povrchová (při nepravidelných inundacích)*
- *podzemní*

Říční krajina lužního lesa:

- využívání přírodních zdrojů*
- relativně vysoce úrodné půdy*

Vždy limitující faktor – voda:

- povrchová (při nepravidelných inundacích)*
- podzemní*

Vodohospodářské úpravy toků:

změna rázu krajiny ve prospěch zemědělství

Říční krajina lužního lesa:

- využívání přírodních zdrojů*
- relativně vysoce úrodné půdy*

Vždy limitující faktor – voda:

- povrchová (při nepravidelných inundacích)*
- podzemní*

Vodohospodářské úpravy toků:

změna rázu krajiny ve prospěch zemědělství

Zbytky lužních lesů dnes:

sílící antropické vlivy (těžba štěrkopísků, ropy a plynu, čerpání pitné vody)

Tyto lesy: dva výrazné antropické zásahy ovlivňující vlhkostní režim půd:

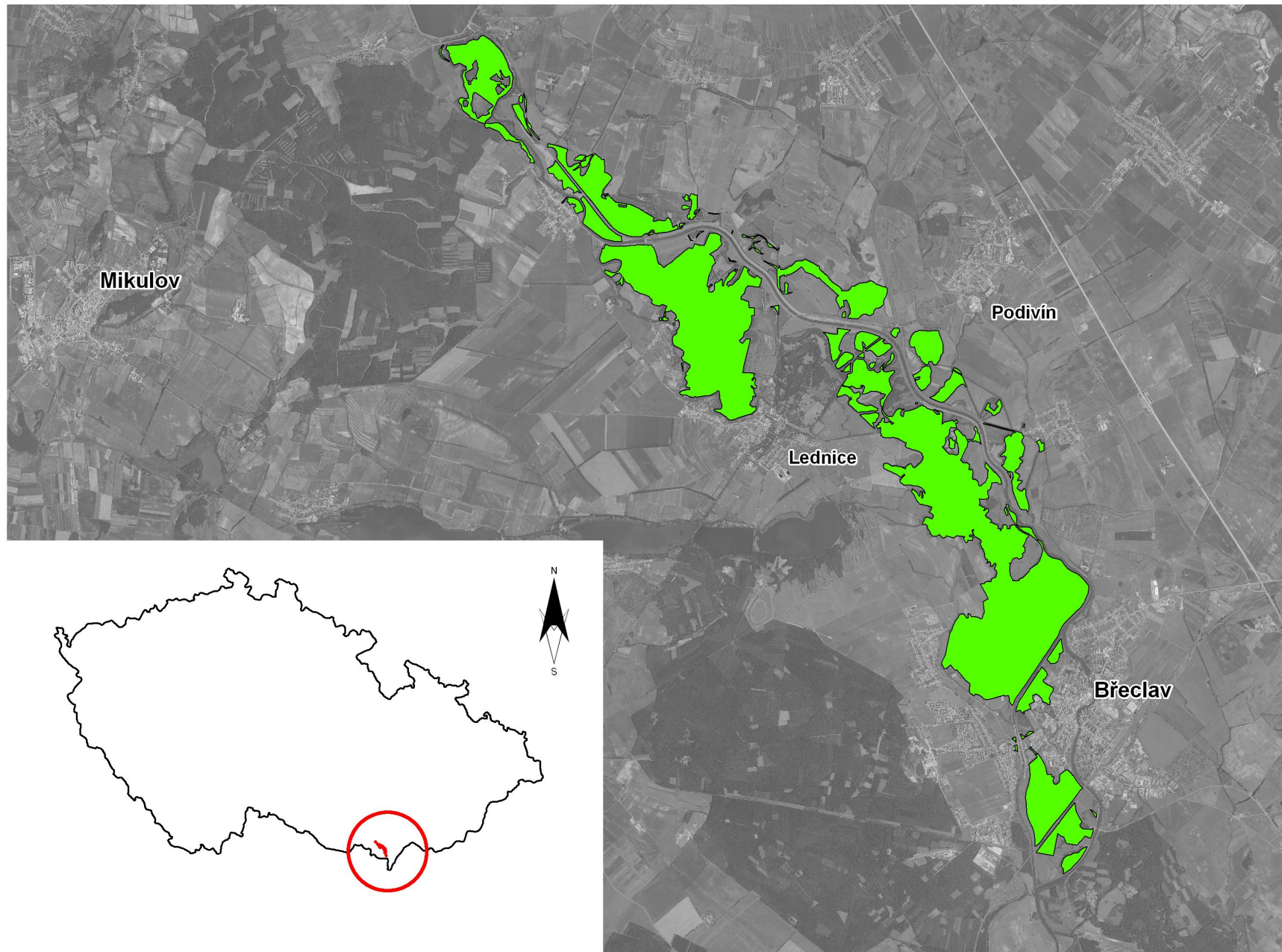
- 1972: úprava koryt řek Dyje a Moravy znamenající snížení zásoby vody v půdním profilu a téměř naprostou likvidaci inundací

- 1994: revitalizační opatření, která znamenala postupné vyrovnávání ztráty vody

Lužní lesy jižní Moravy:

- vysoká biodiverzita a pestrost lesa
- specifický půdní vlhkostní režim
- narušení vodohospodářskými úpravami řek
- revitalizace a optimalizace
- monitoring a pozorování

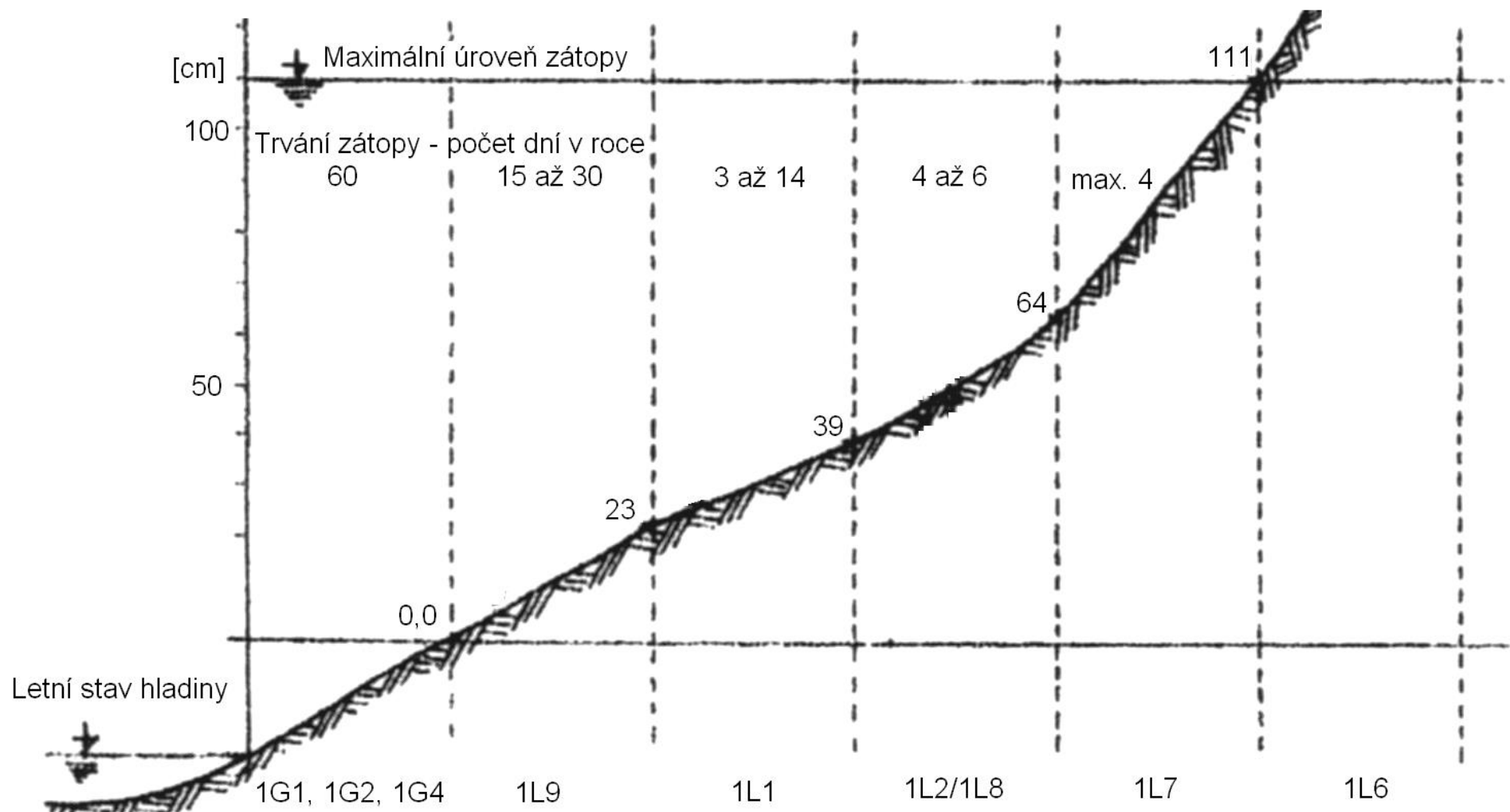

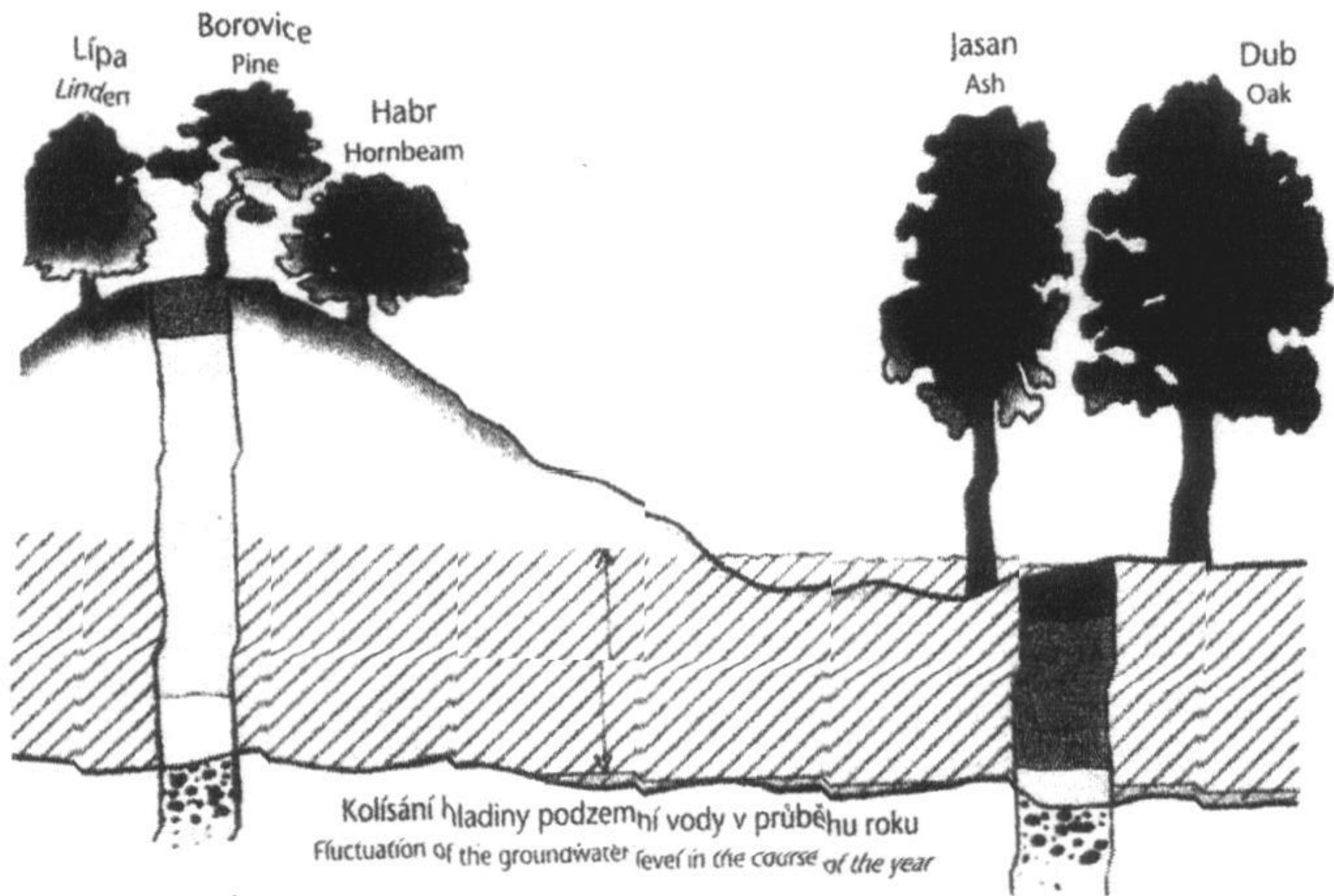
Obr. 3a. Polesí Horní les LZ Židlochovice (LHP 2000-2009)

0 1 2 4 km

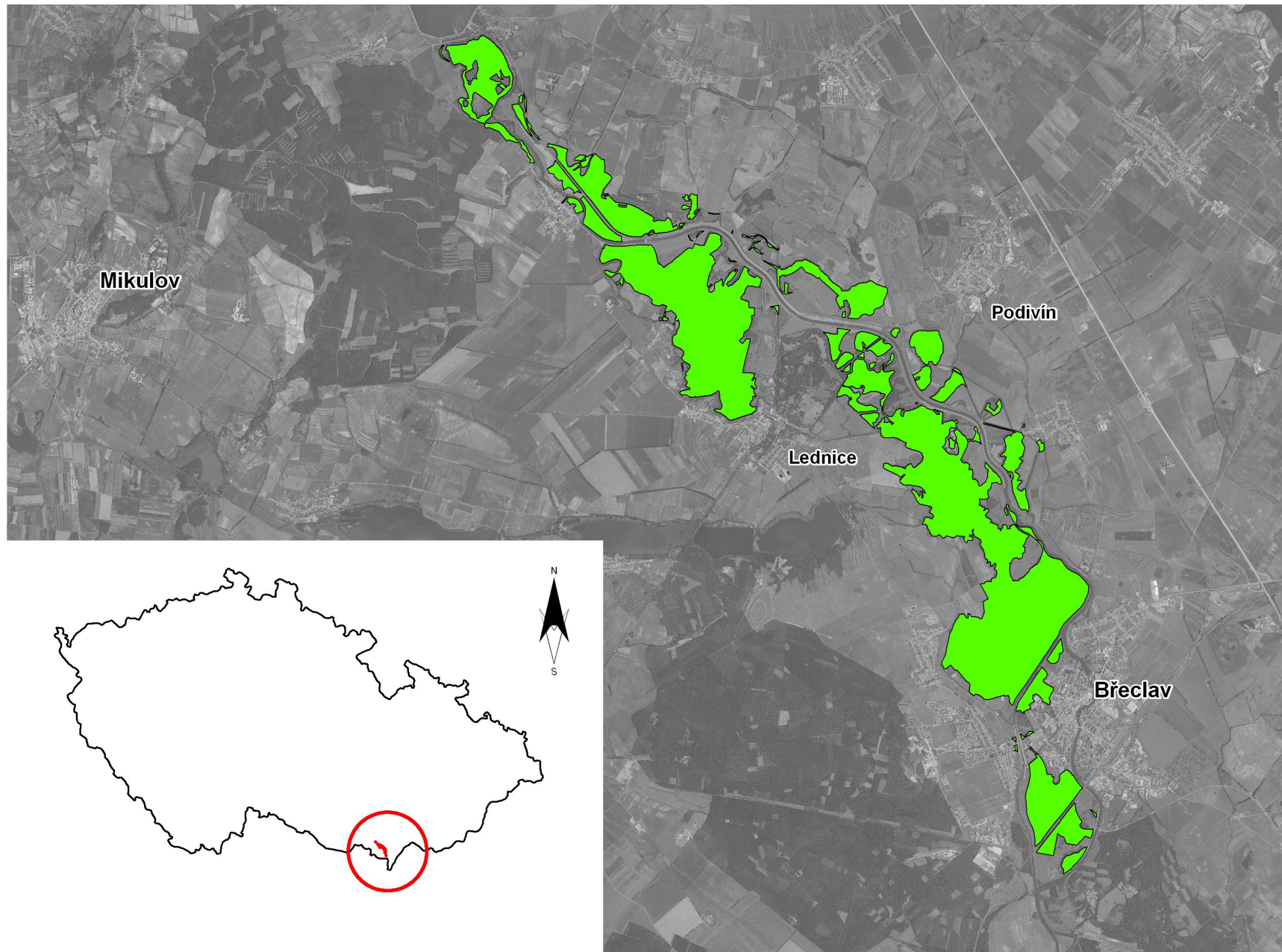
polesí Horní les

Pestré stanovištní podmínky také dle členitého mikroreliéfu

Schématické znázornění písčitého hrúdu.

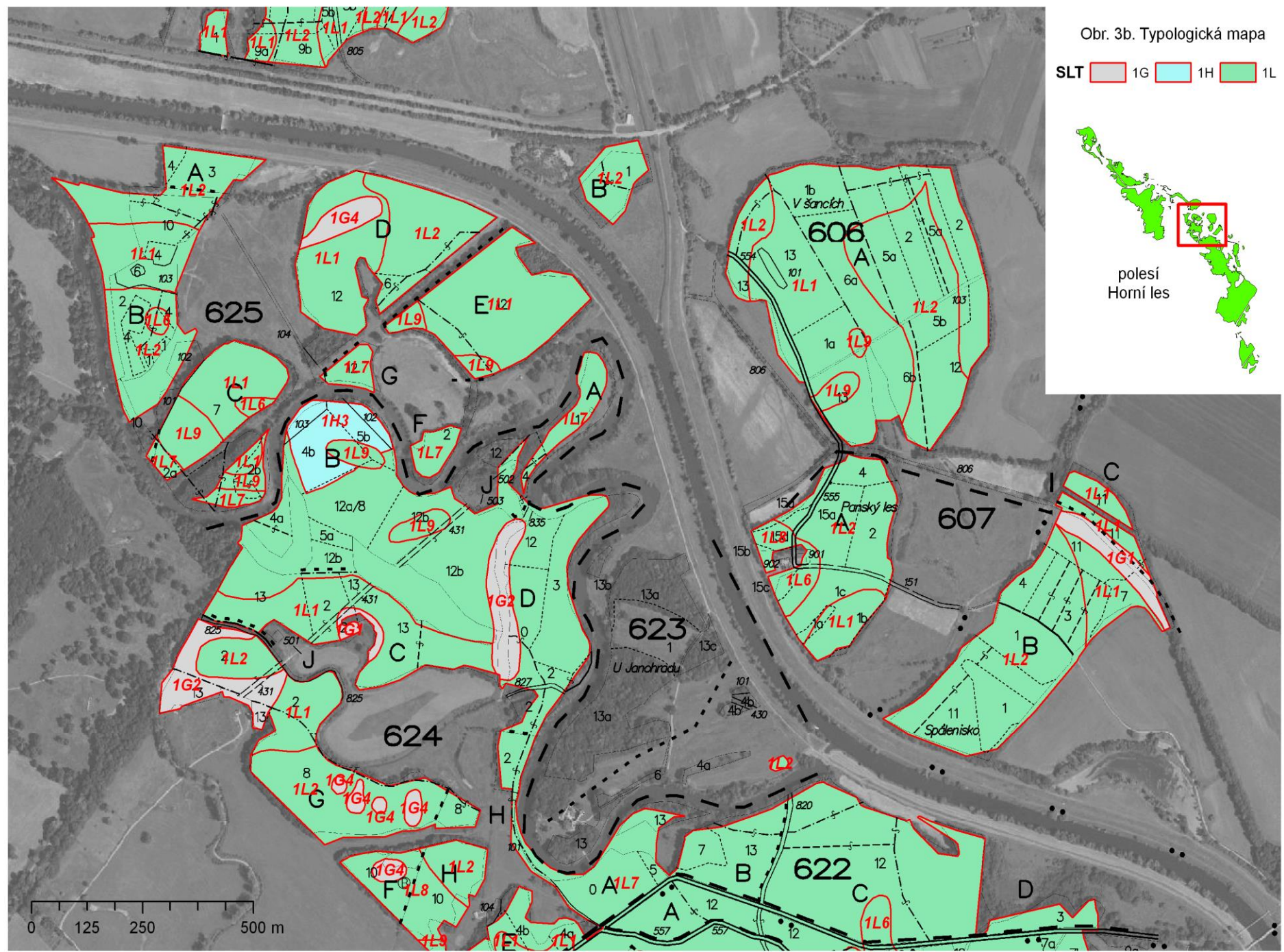
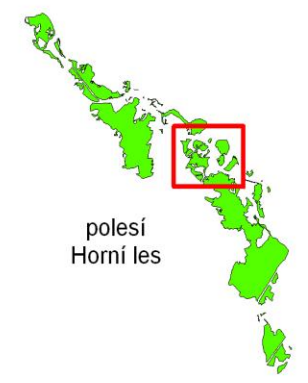
Obr. 3a. Polesí Horní les LZ Židlochovice (LHP 2000-2009)

0 1 2 4 km

polesí Horní les

Obr. 3b. Typologická mapa

SLT 1G 1H 1L

Vysoký produkční potenciál i biodiverzita lužního ekosystému: závislost hlavně na vlhkostním režimu zdejších půd.

Hlavní vliv: trvalá přítomnost HPV a její v podstatě pravidelná dynamika (jarními maxima a podzimní minima).

(Relativně nízké hodnoty atmosférických srážek mají ve vodní bilanci malou roli).

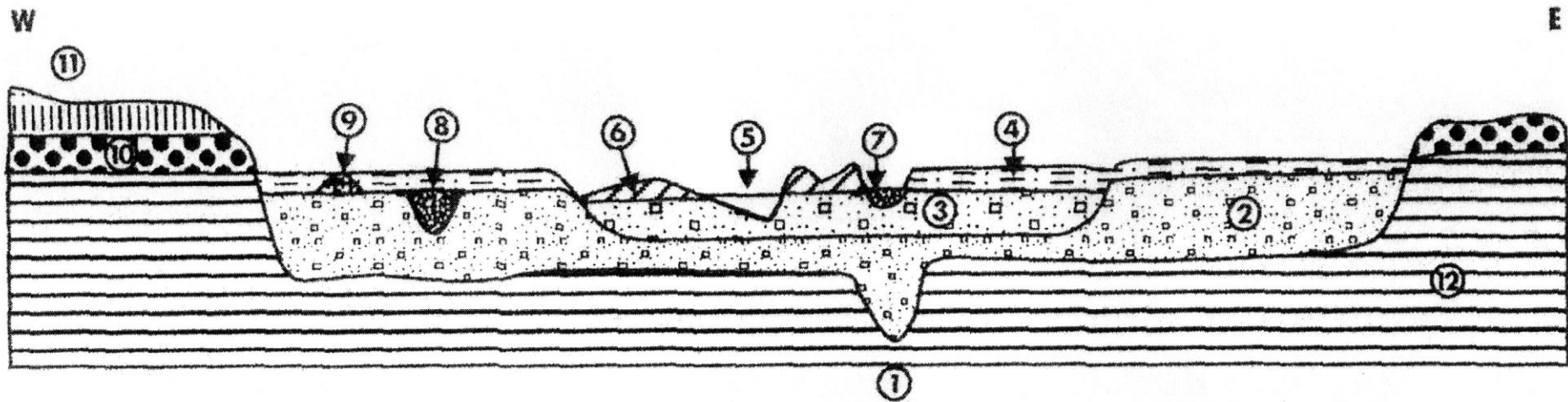
Typy vodního režimu podle Rodeho :

- I. Režimy s věčným půdním ledem
- II. Režimy promyvné a periodicky promyvné (perkolační).
 - a) Půdy s promyvným režimem
 - b) Půdy s periodicky promyvným režimem
- III. Režimy nepromyvné (imperkolační)
- IV. Režim bažinný (stagnantní)
- V. Režim výparný (respirační)
- VI. Režim závlahový (irigační)

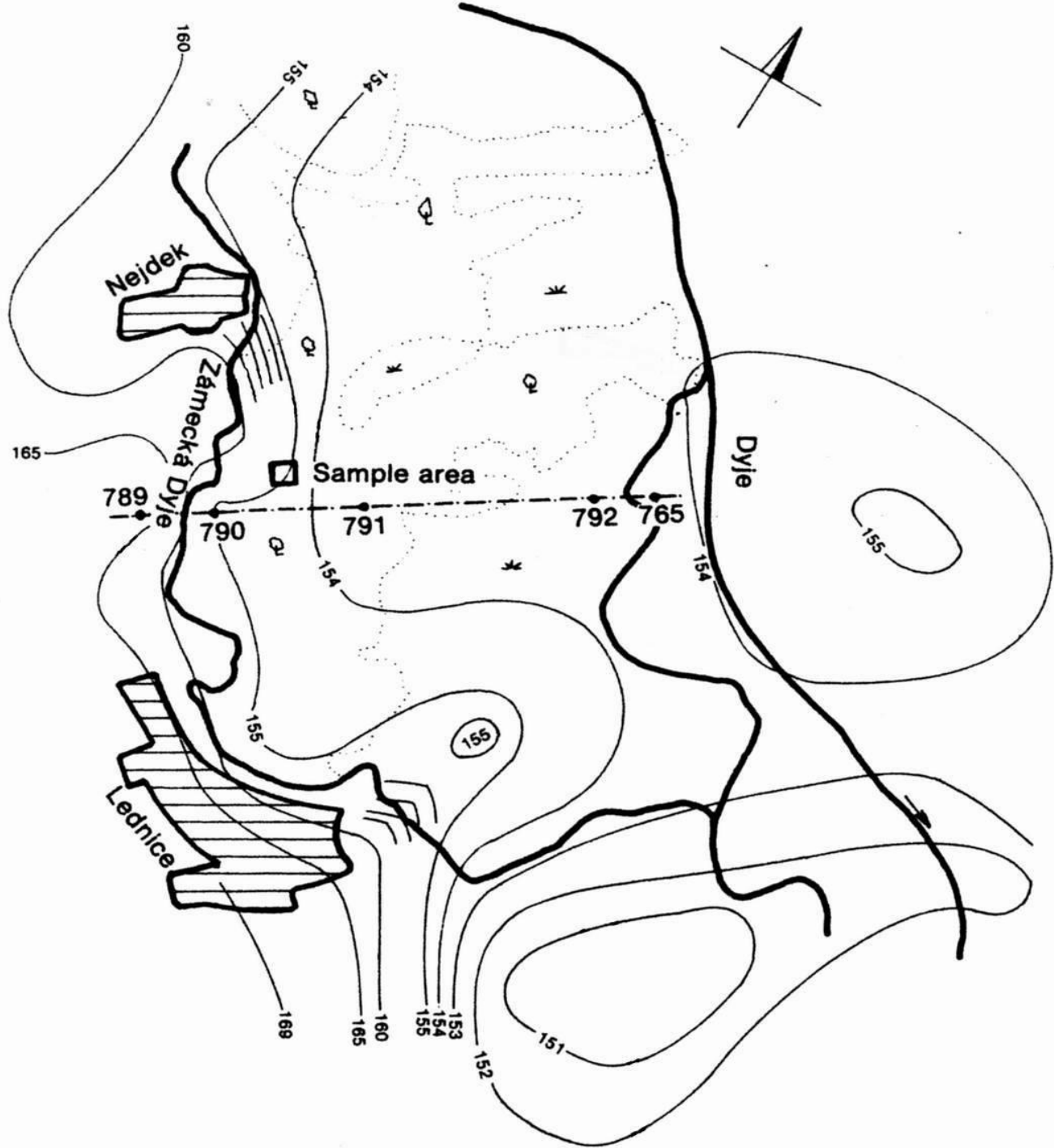
Typy vodního režimu podle Rodeho :

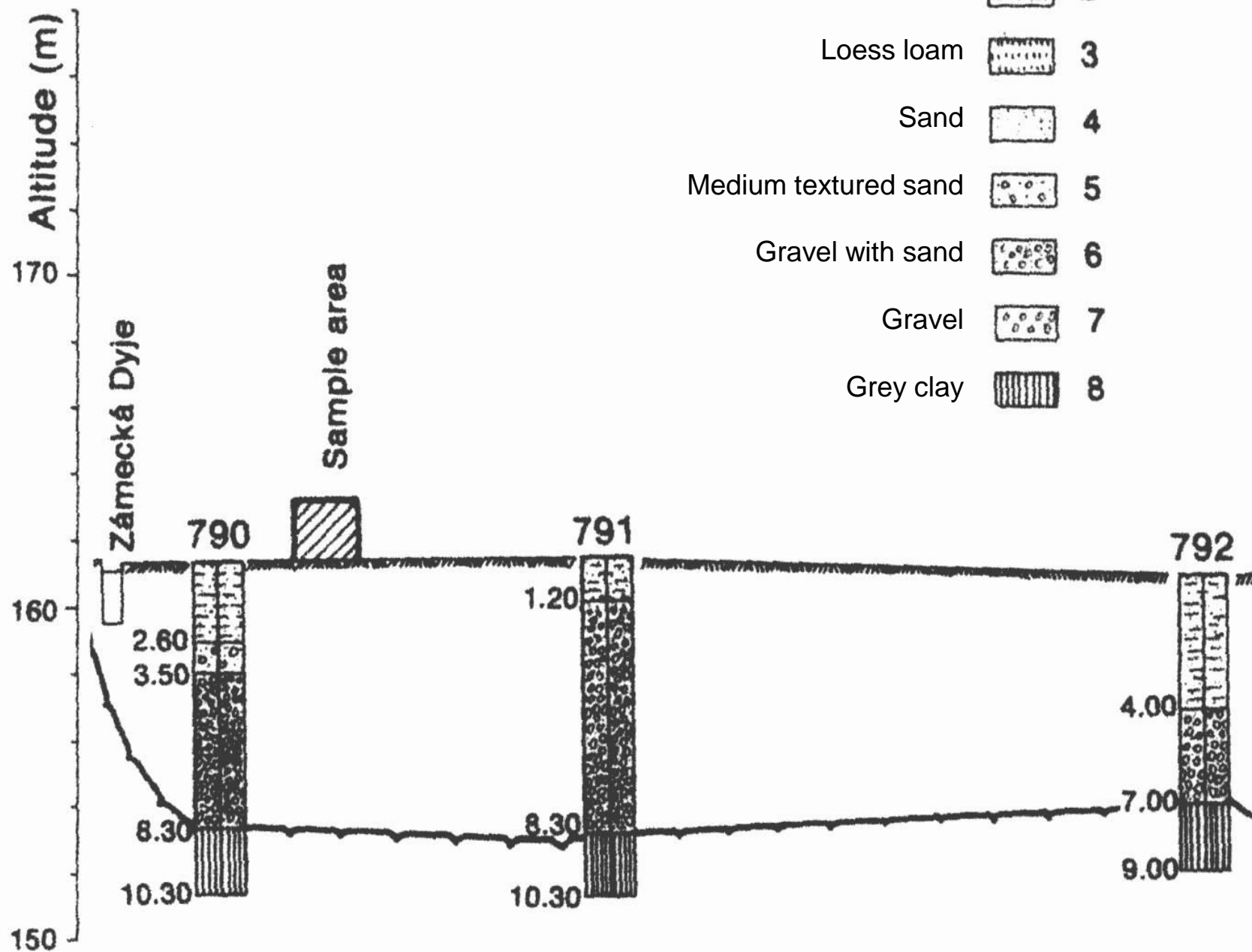
- I. Režimy s věčným půdním ledem
- II. Režimy promyvné a periodicky promyvné (perkolační).
 - a) Půdy s promyvným režimem
 - b) Půdy s periodicky promyvným režimem
- III. Režimy nepromyvné (imperkolační)
- IV. Režim bažinný (stagnantní)
- V. Režim výparný (respirační)
- VI. Režim závlahový (irigační)

(Hydrogeologie, fyzikální poměry půd,
energetika půdní vody...)

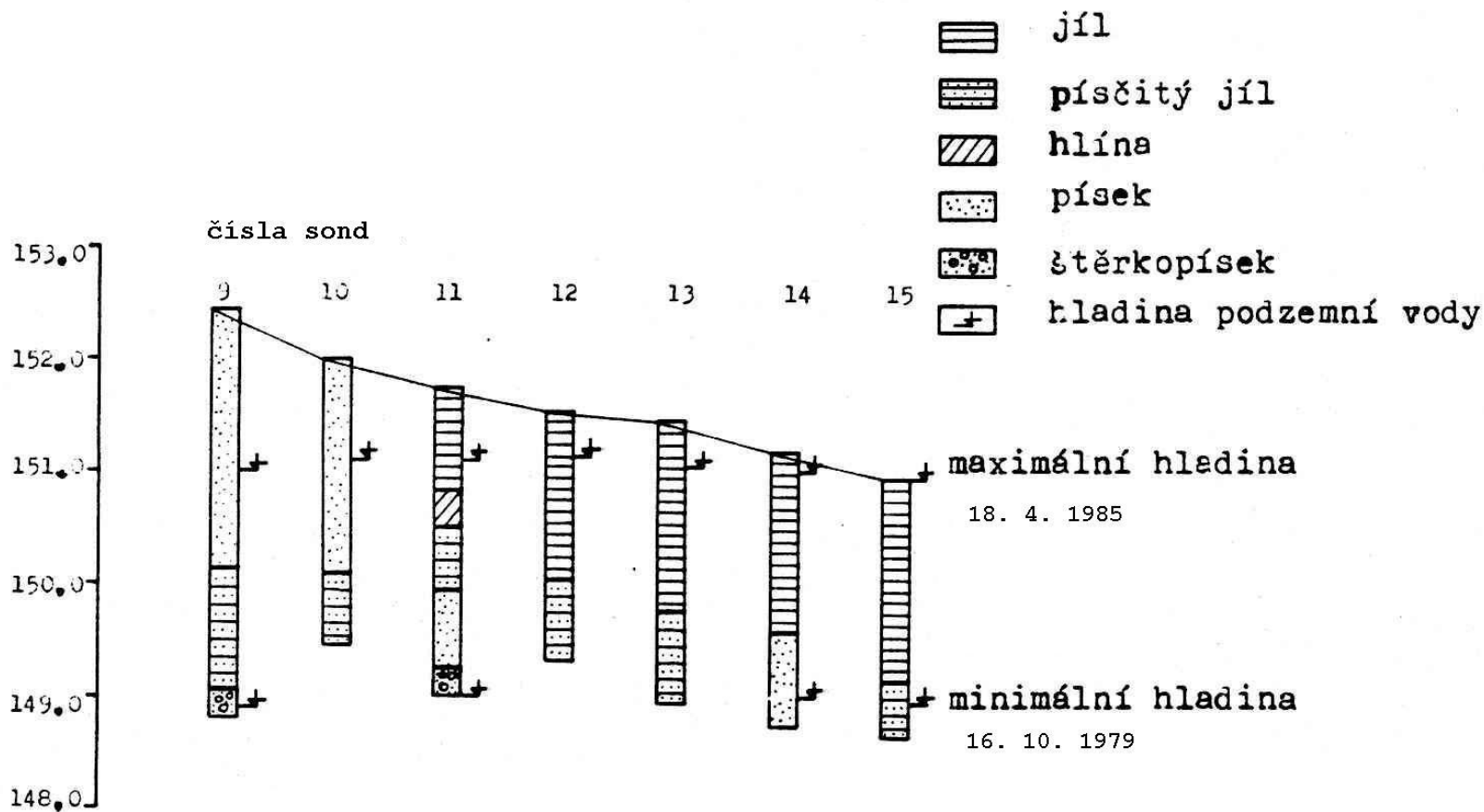

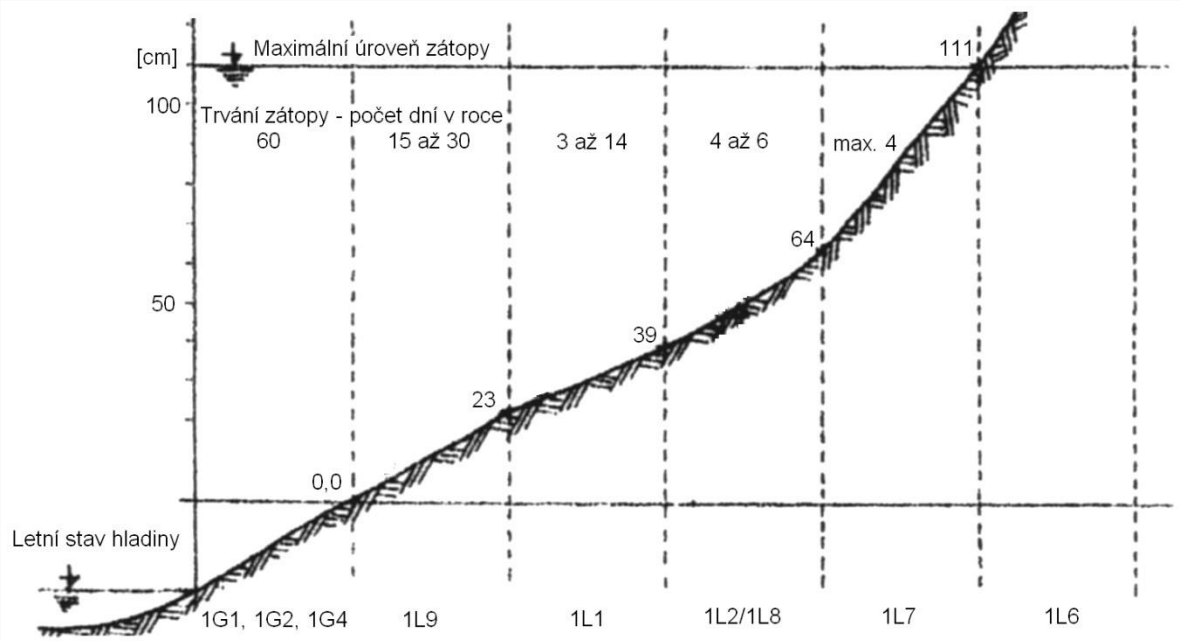
Cross-section of the floodplain of the Morava River in the Czech part of the Vienna Basin (Dolnomoravský úval Basin). Key: 1. Pleistocene overdeepened channel, 2. basal sandy-gravel body of braided Upper-Pleistocene river; at the base is lag, 3. younger, embedded gravel body of the floodplain of a Würmian meandering river, 4. Holocene floodplain deposits, 5. contemporary channel of meandering river, 6. natural levee of contemporary river, 7. young Holocene oxbow lake, partly sedimented, 7. old Pleistocene oxbow-lake; today wetland, 8. sand dune, 10. Pleistocene river terrace, 11. Pleistocene loess deposits, 12. Neogene clays.

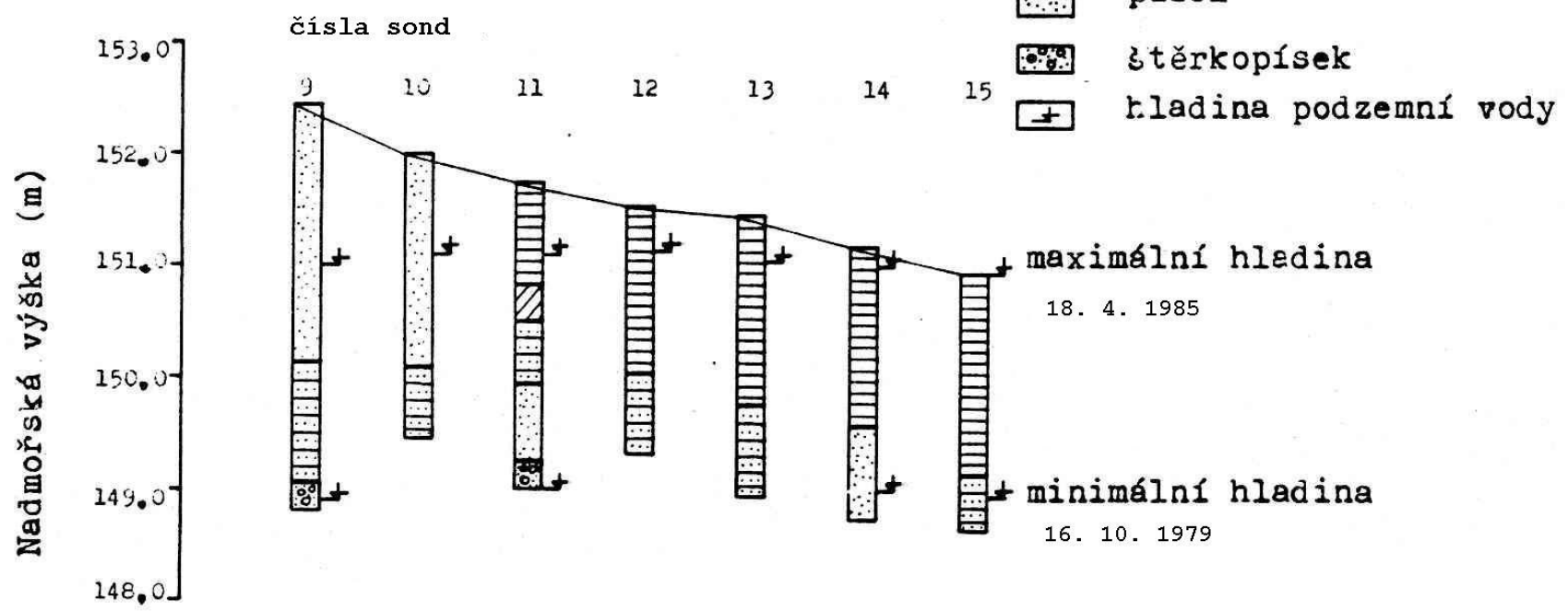

Nadmořská výška (m)

- jíl
- písčité jíl
- hlína
- písek
- štěrkopísek
- hladina podzemní vody

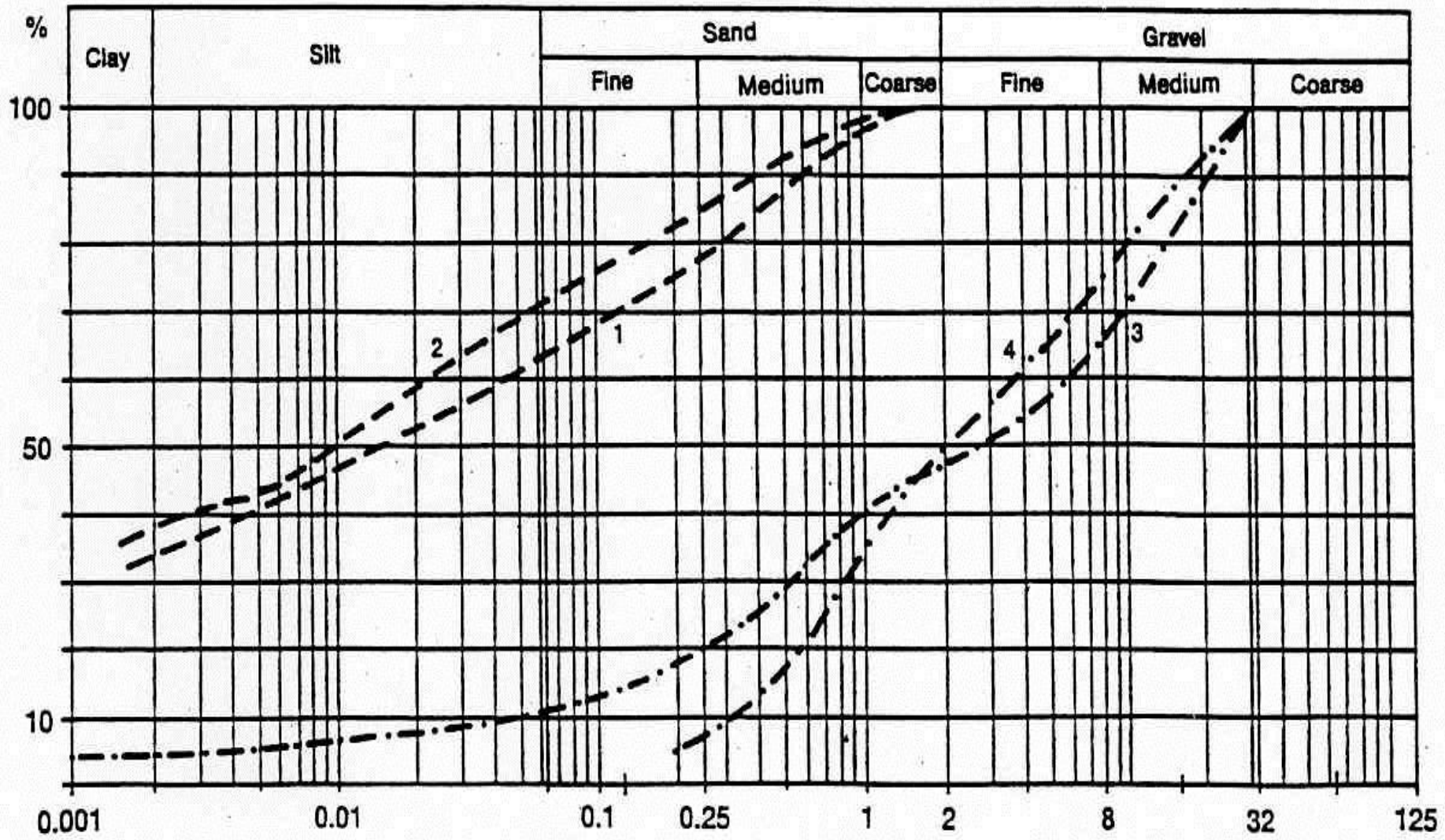

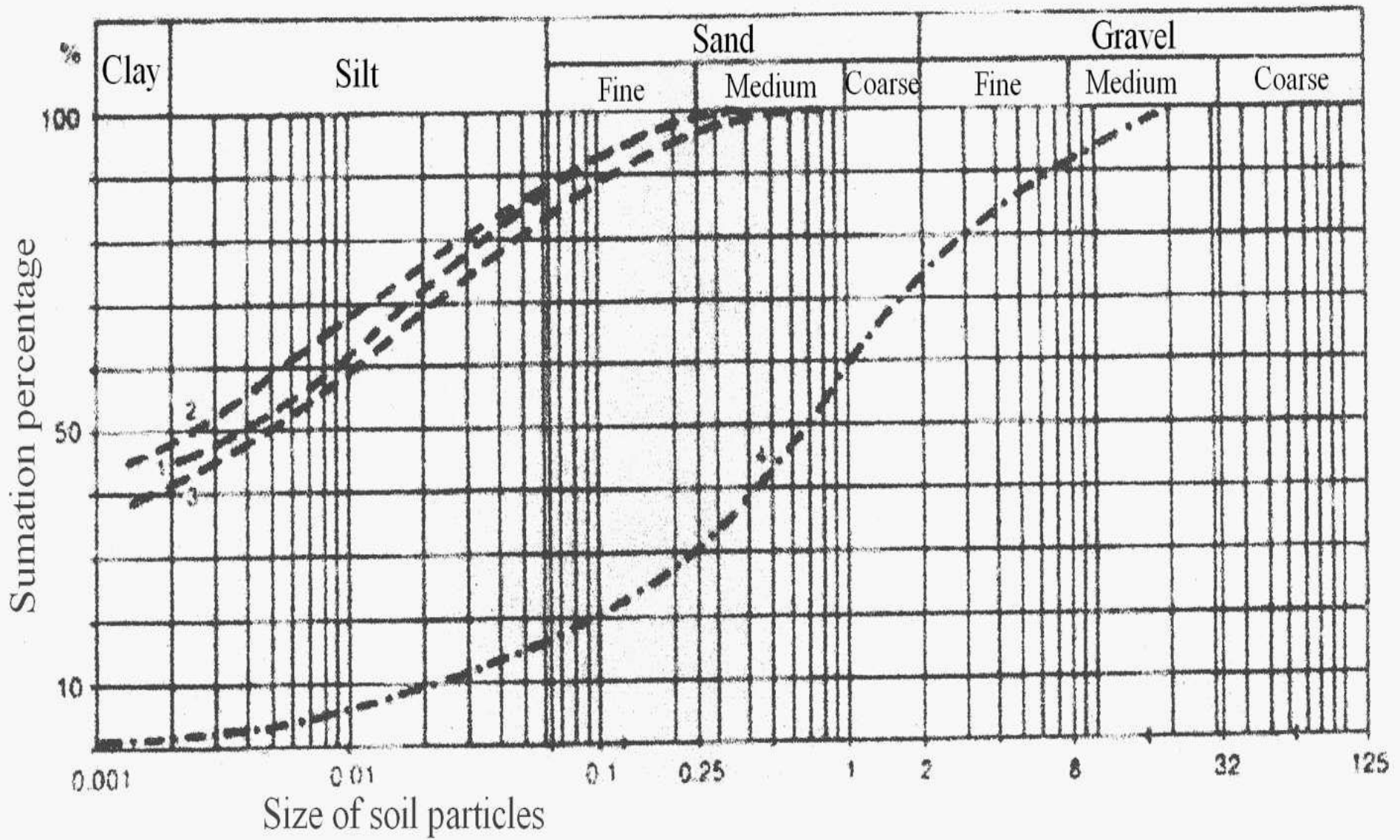

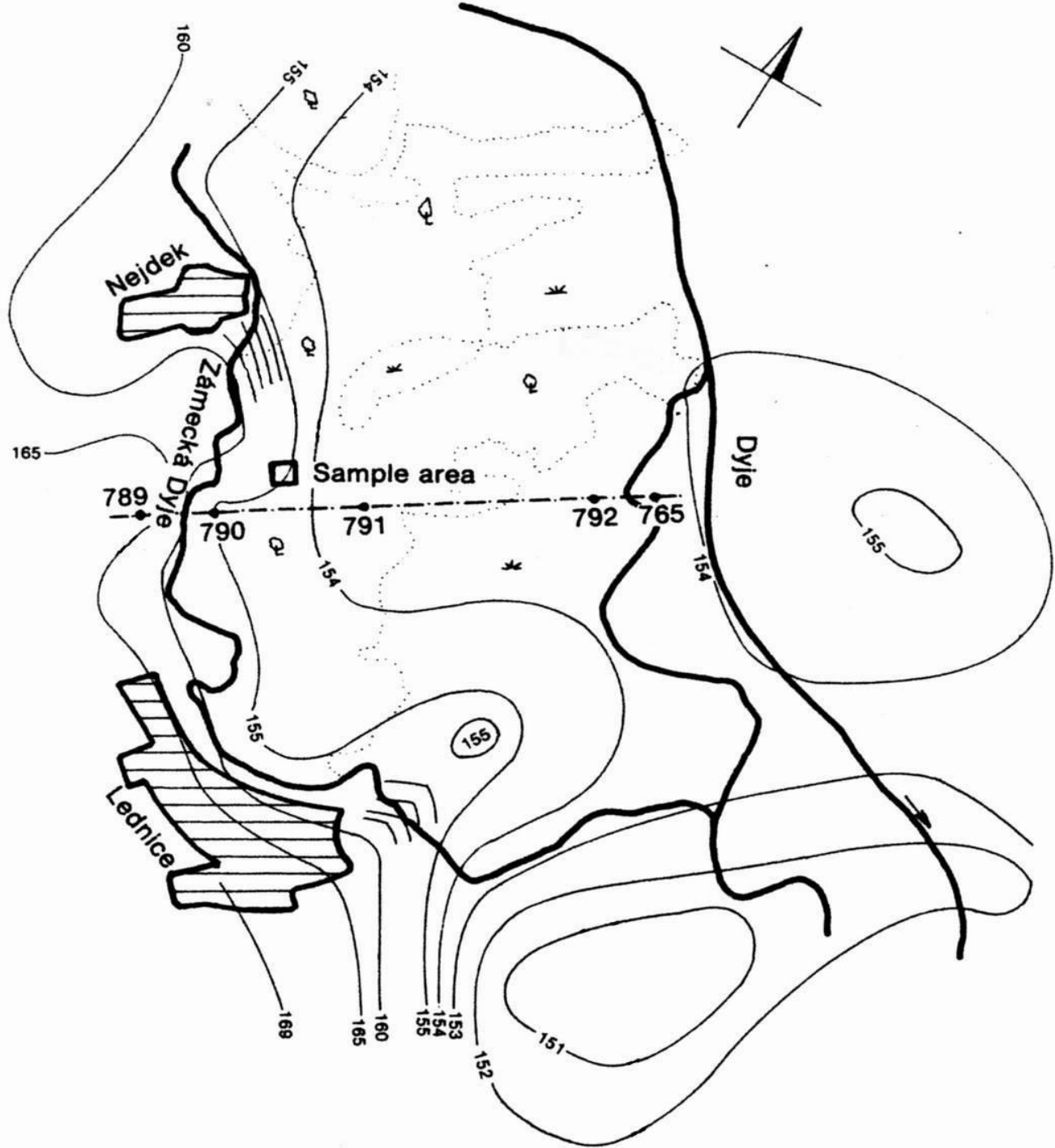
Půdní typ: fluvizem modální až oglejená na hlinitých až jílovito-hlinitých aluviích.

Velký význam: půdní druh.

soil texture curves in 0,2 m, 1 m, 2 m and 4 m

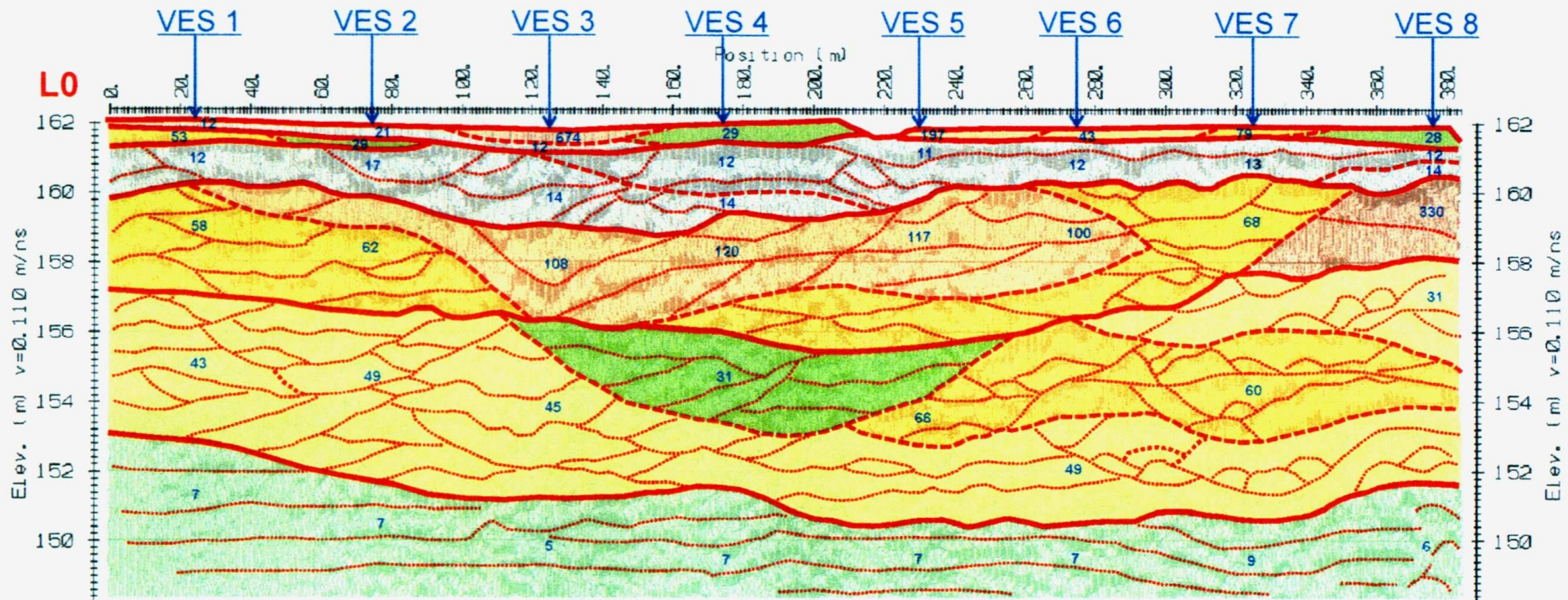

KOLEJ CONSULT & servis
spol. s r.o.

LEDNICE, transekt ÚEL LDF MZLU, geofyzikální průzkum podloží

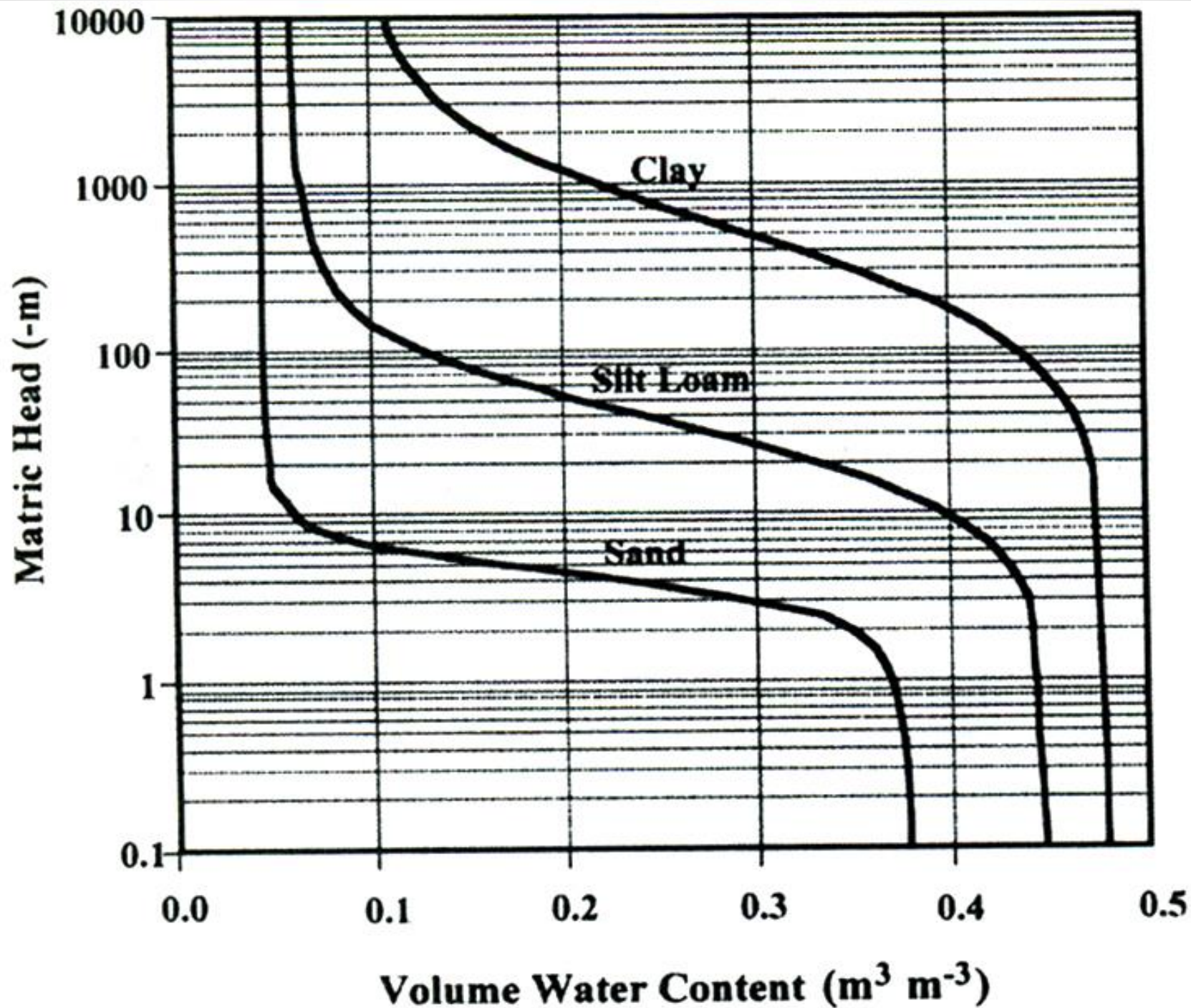
Vysvětlivky

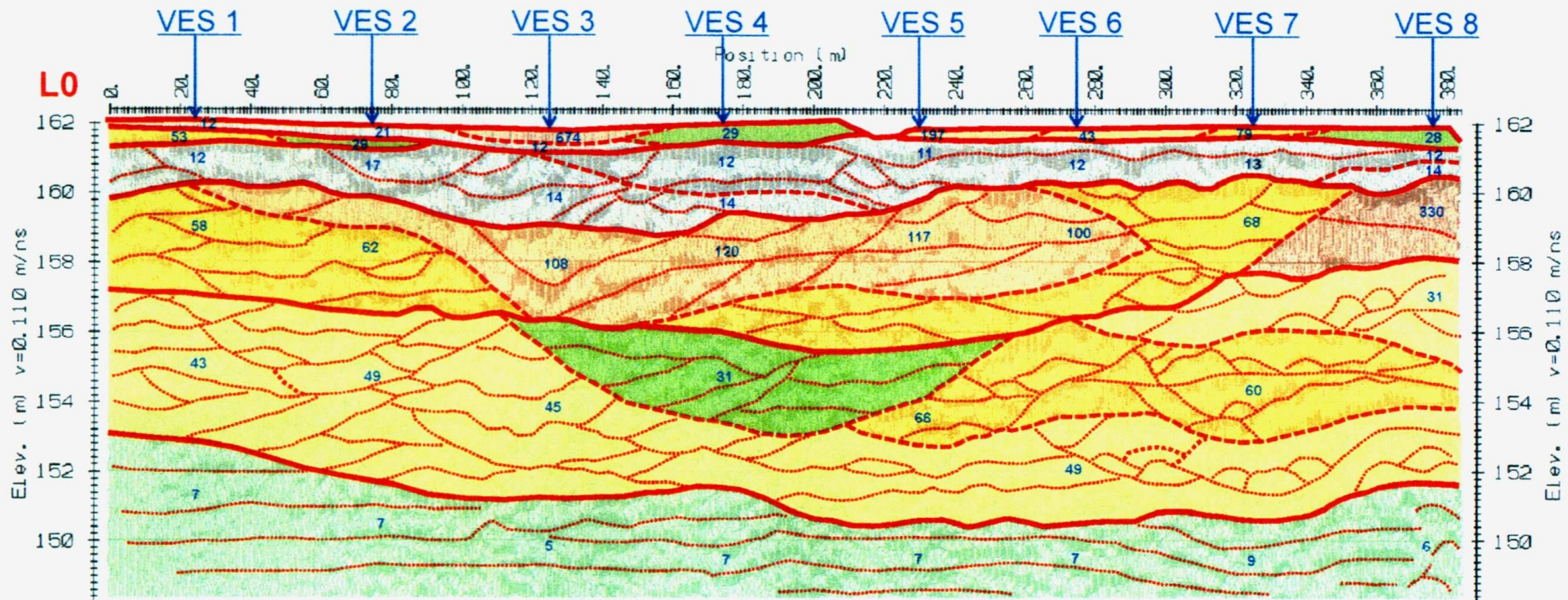
	Štěrký		Hranice litologických komplexů
	Štěrkopíský		Hranice litologických jednotek
	Píský		Strukturální rozhraní
	Hlinité píský		Georadarové reflexy
	Jílovité píský		Body vertikálního elektrického sondování
	Hlíny, písčité jíly		Hodnoty měrných elektrických odporů [Ω m]
	Jíly		

Energetika půdní vody

Hnací silou proudění vody mezi dvěma body v půdě je rozdíl **potenciálů půdní vody** v těchto bodech. Představuje energii potřebnou k přemístění jednotky vody z daného bodu silového pole půdního prostředí do jiného vně ležícího bodu.

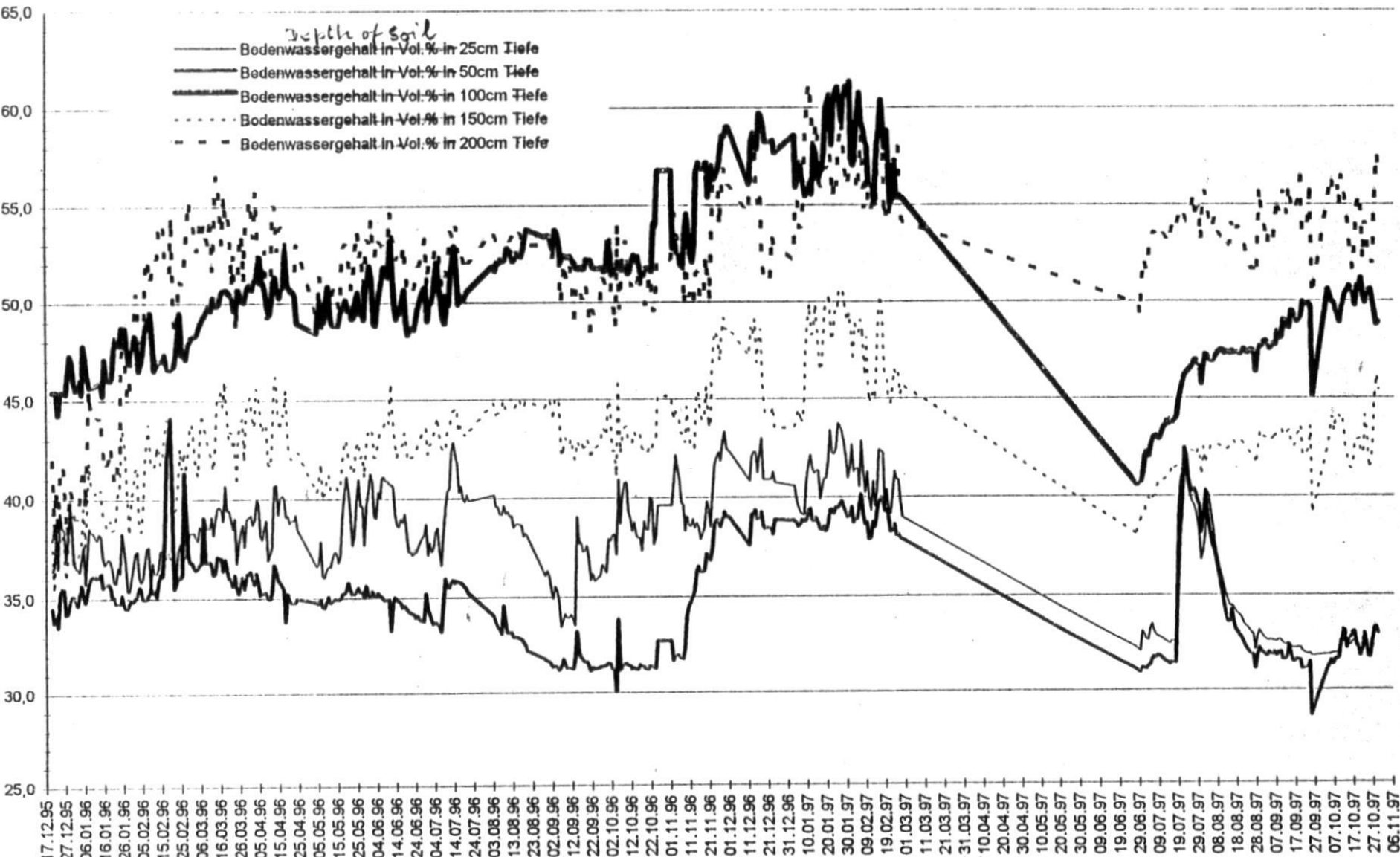
Voda se pohybuje z místa vyššího potenciálu do místa s nižším potenciálem.

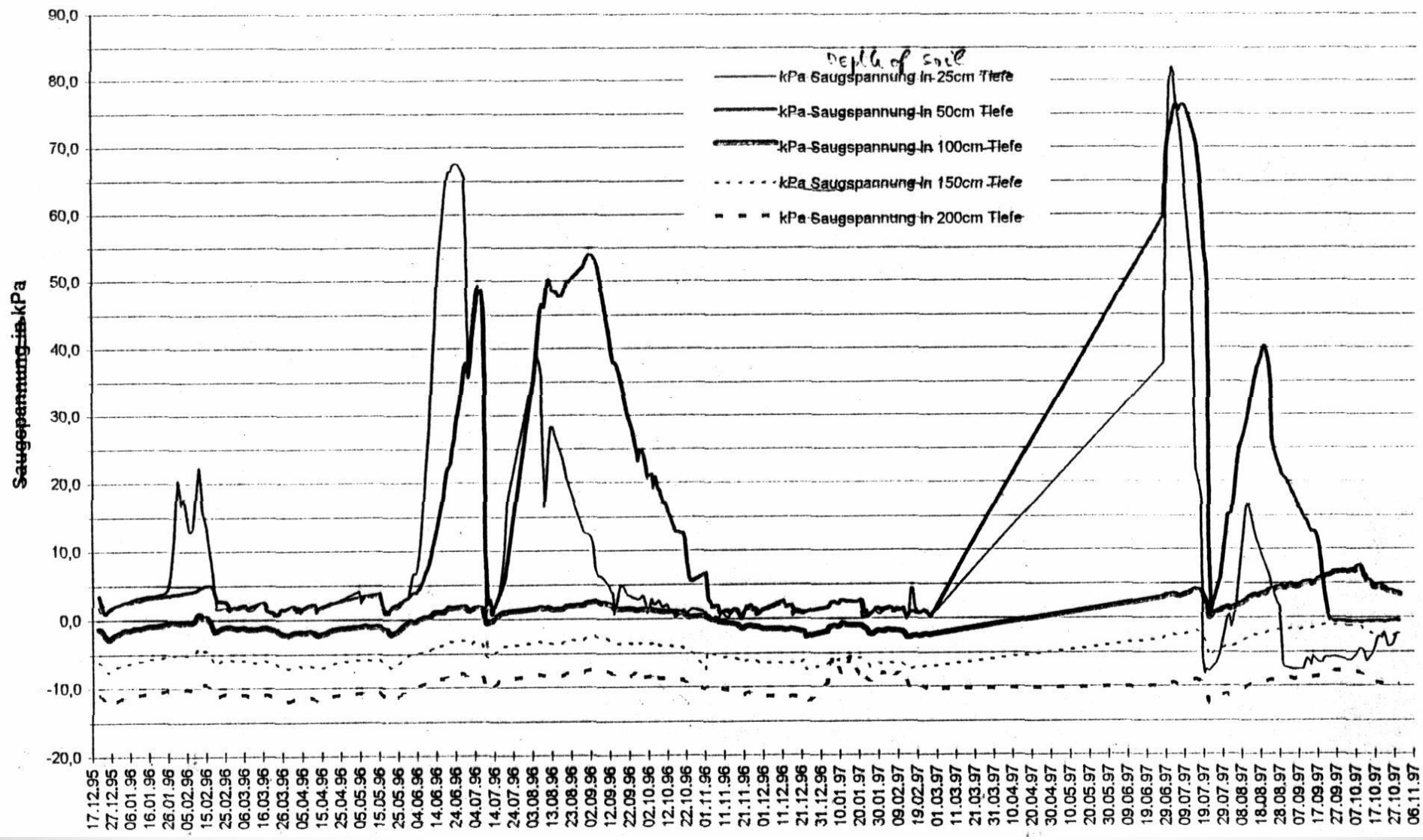

Vysvětlivky

	Štěrký		Hranice litologických komplexů
	Štěrkopíský		Hranice litologických jednotek
	Píský		Strukturní rozhraní
	Hlinité píský		Georadarové reflexy
	Jílovité píský		Body vertikálního elektrického sondování
	Hlíny, písčité jíly		Hodnoty měrných elektrických odporů [Ω m]
	Jíly		

17.12.95 27.12.95 06.01.96 16.01.96 26.01.96 05.02.96 15.02.96 25.02.96 06.03.96 16.03.96 26.03.96 05.04.96 15.04.96 25.04.96 05.05.96 15.05.96 25.05.96 04.06.96 14.06.96 24.06.96 04.07.96 14.07.96 24.07.96 03.08.96 13.08.96 23.08.96 02.09.96 12.09.96 22.09.96 02.10.96 12.10.96 22.10.96 01.11.96 11.11.96 21.11.96 01.12.96 11.12.96 21.12.96 31.12.96 10.01.97 20.01.97 30.01.97 09.02.97 19.02.97 01.03.97 11.03.97 21.03.97 31.03.97 10.04.97 20.04.97 30.04.97 10.05.97 20.05.97 30.05.97 09.06.97 19.06.97 29.06.97 09.07.97 19.07.97 29.07.97 08.08.97 18.08.97 28.08.97 07.09.97 17.09.97 27.09.97 07.10.97 17.10.97 27.10.97 06.11.97

Dynamika hladiny podzemní vody a půdní vlhkosti v lužním lese

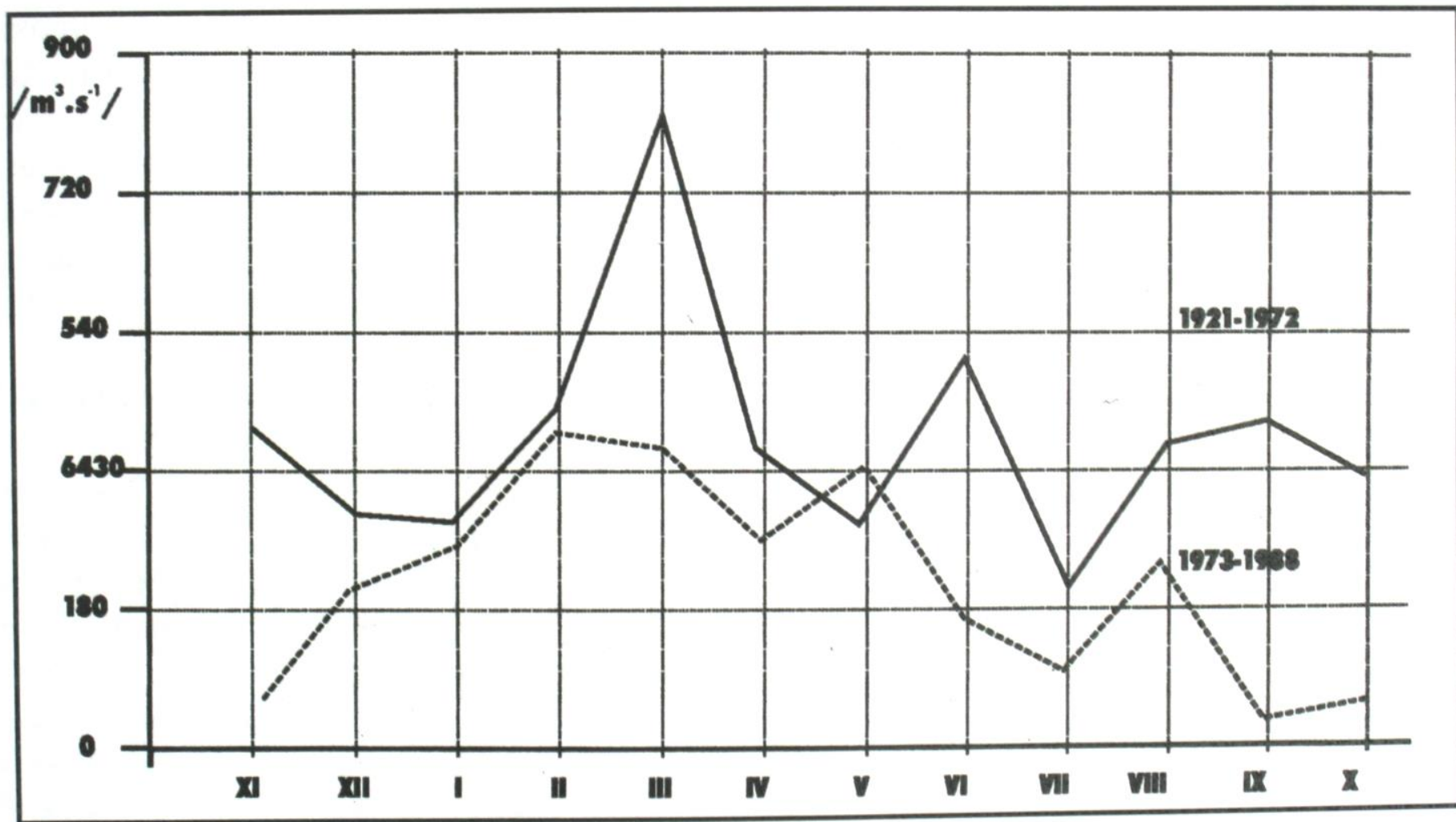
Před r. 1972: místní lužní les = subjekt téměř přirozených hydrologických procesů s pravidelným zaplavováním vodou se sedimenty z rozlité Dyje.

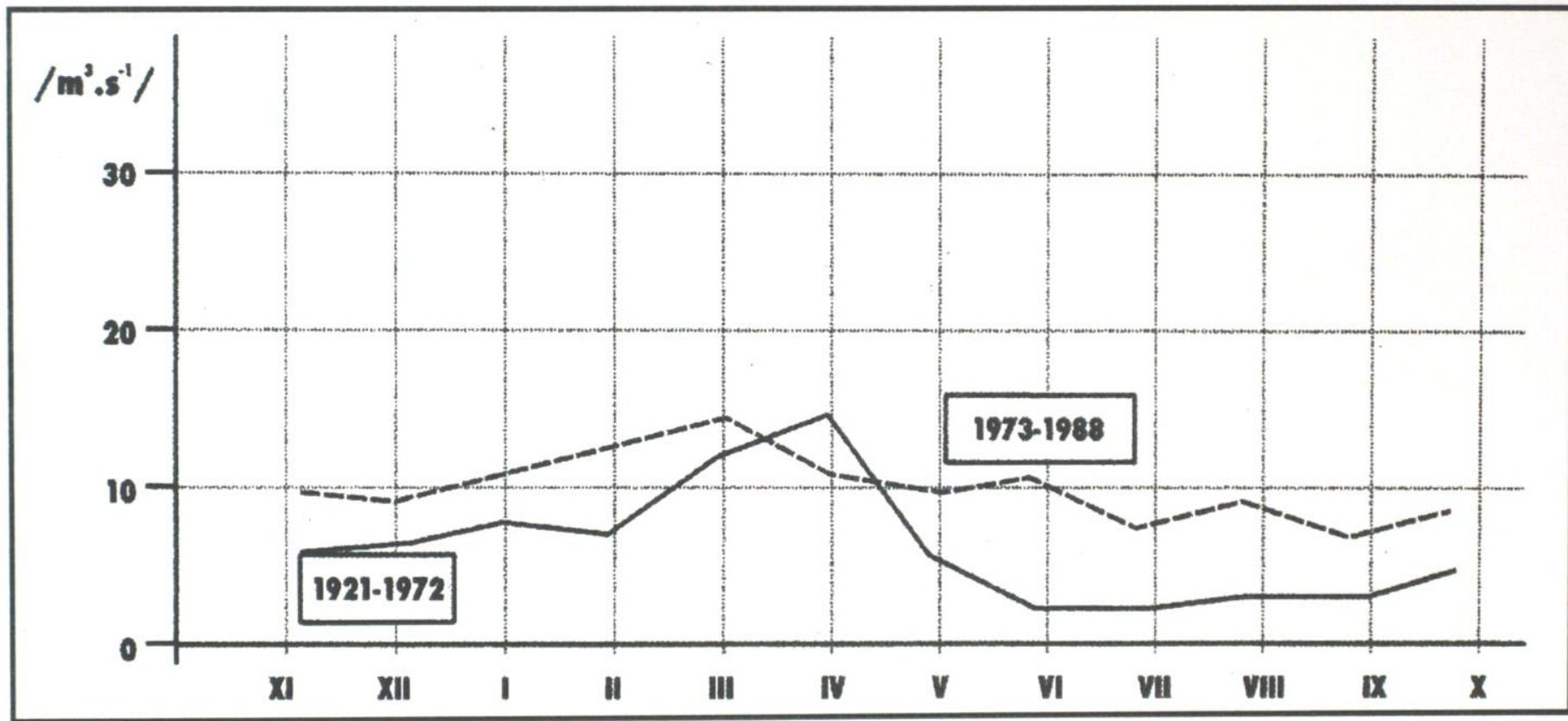
5188

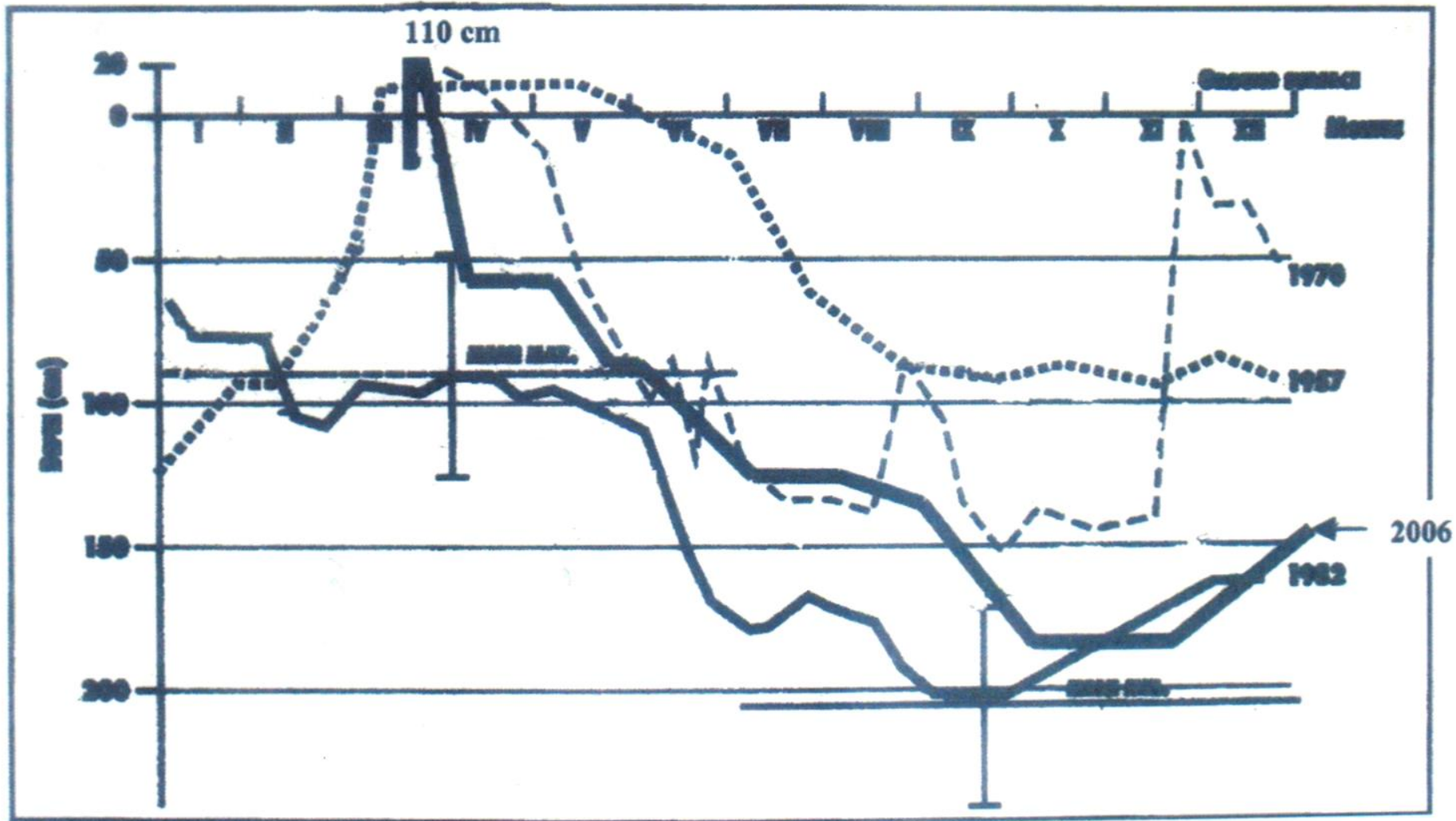
V sedmdesátých letech (1970 – 1982, po vodohospodářských úpravách, kdy byla Dyje kanalizována s prohloubením koryta) byly záplavy ukončeny a částečně poklesla HPV.

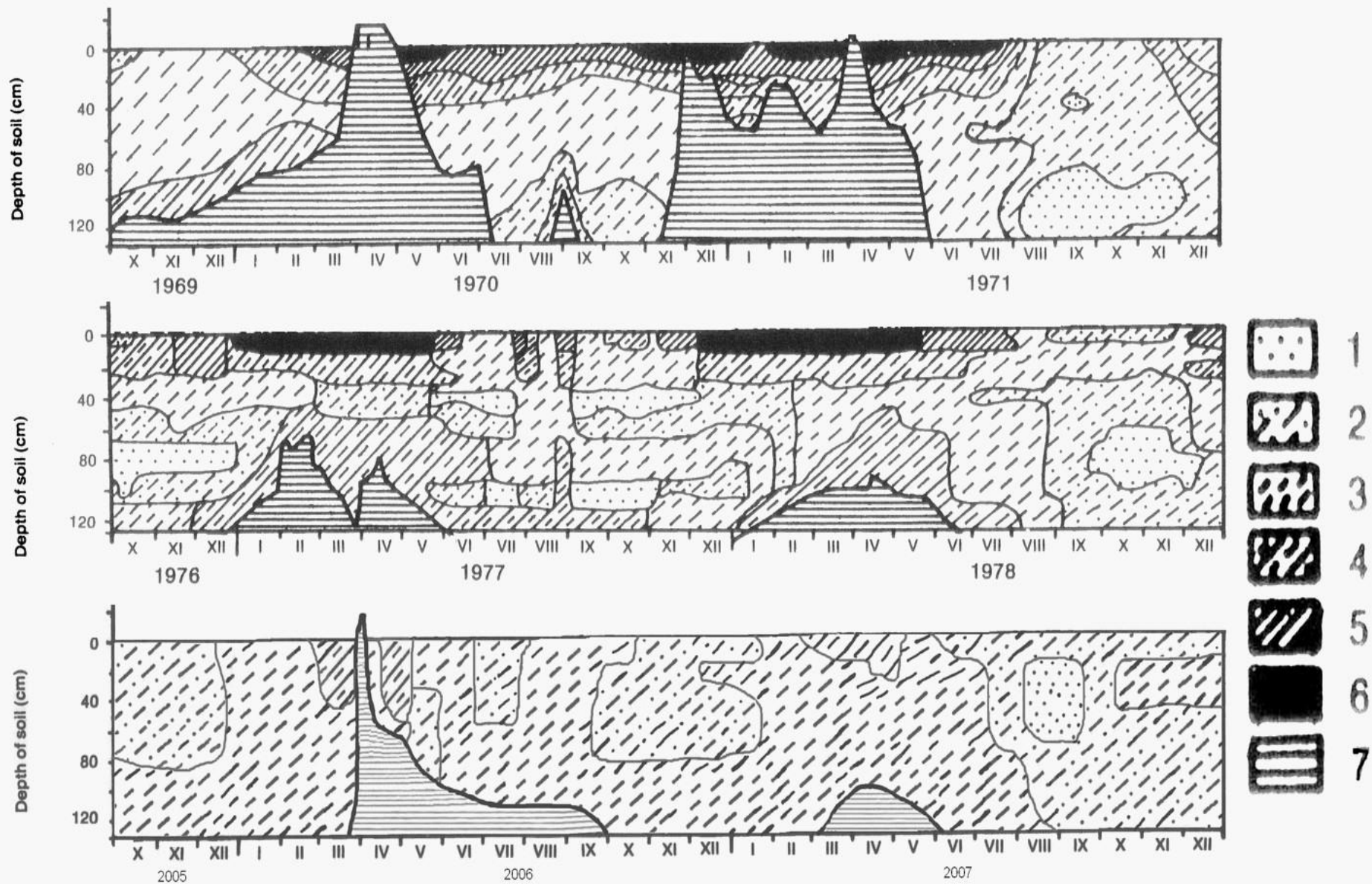
Řeka Dyje v Dolních Věstonicích – maxima měsíčních průtoků v uvedených letech měřená před a po vodohospodářských úpravách.

Řeka Dyje v Dolních Věstonicích – minima měsíčních průtoků v uvedených letech měřená před a po vodohospodářských úpravách.

Lednice (Horní les) Průběhy úrovně hladiny podzemní vody v době povodně 2007 ve srovnání s historickými daty.

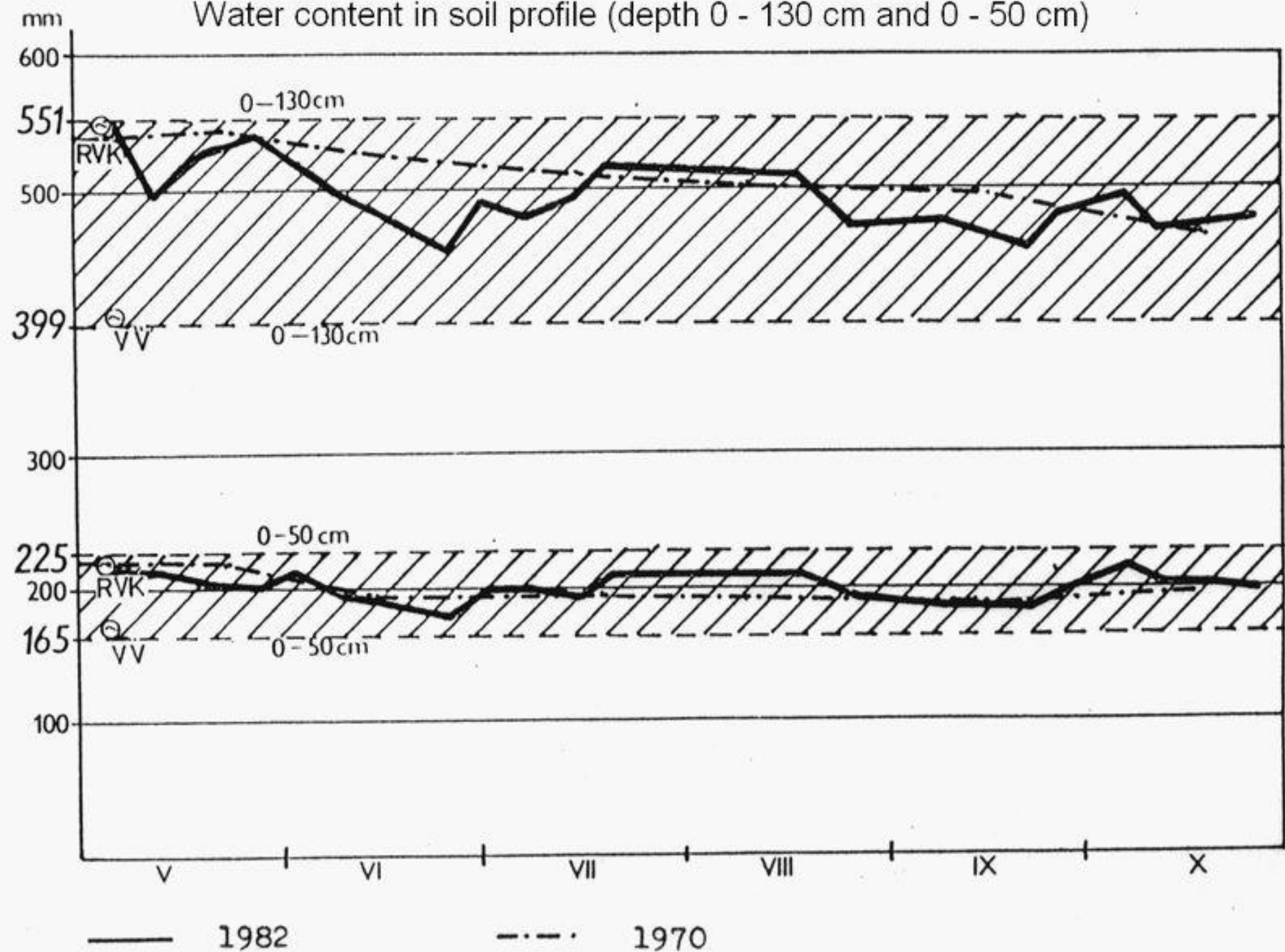

soil moisture (vol.): 1: 25-30%, 2: 30-35, 3: 35-40, 4: 40-45,
5: 45-50, 6: 50-55%, 7: groundwater

Naštěstí byla často zachována (oslabená) pravidelná roční dynamika HPV (včetně jarních maxim a podzimních minim) a jarní kapilární nasycení půdního profilu. Půdní vlhkostní podmínky jsou tak vhodné začátek vegetačního období.

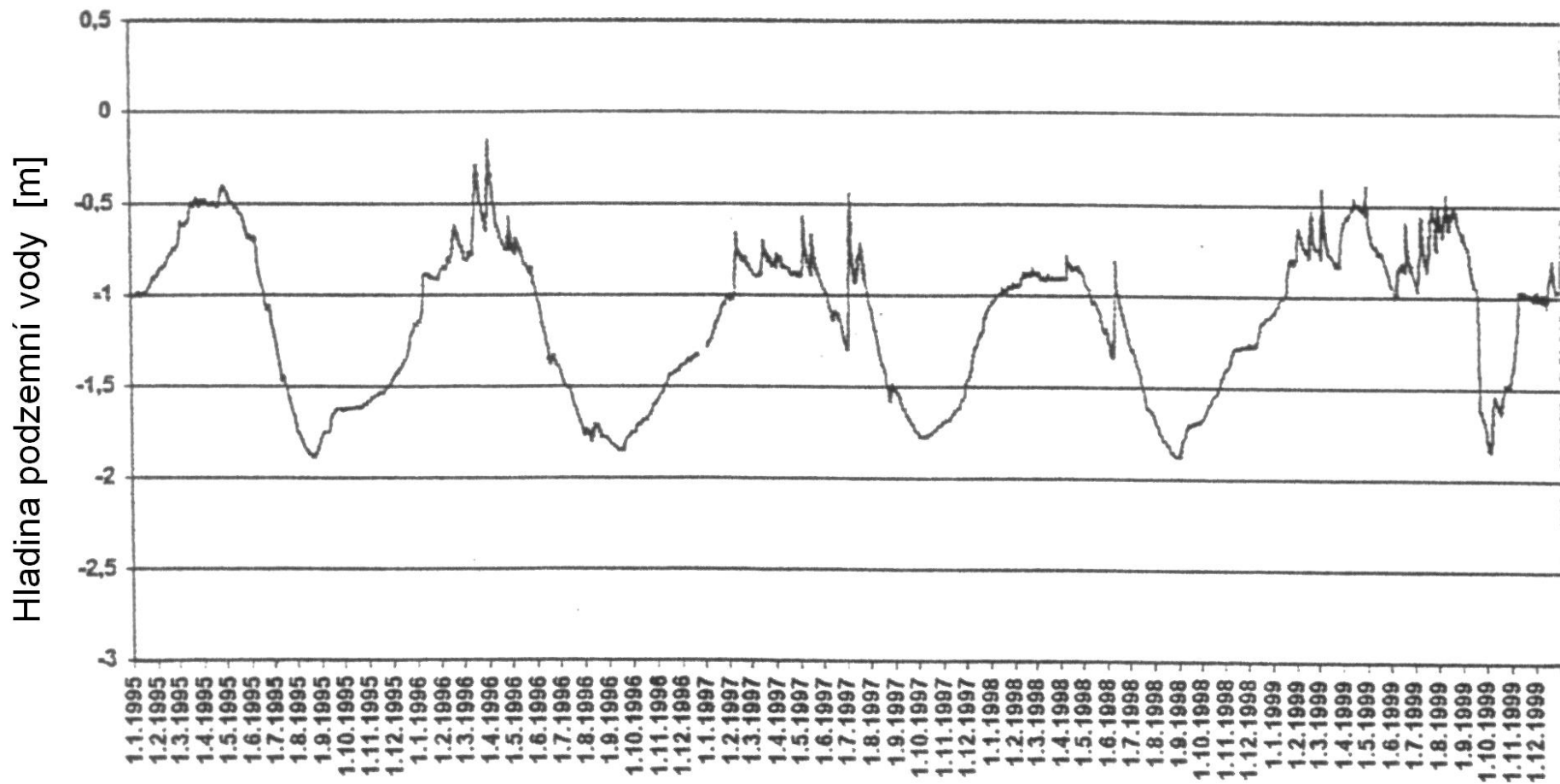
Fyzikální vlastnosti půd umožňují kapilárními silami zadržet kolem 200 až 300 mm zásobní vláhy v kořenové zóně (do asi 150 cm pod povrchem).

Water content in soil profile (depth 0 - 130 cm and 0 - 50 cm)

Významné to je pro ochranu lužního lesa: pokud by HPV poklesla do štěrkopískového podloží, přerušilo by se kapilární spojení a nastala by možnost vlhkostního stresu.

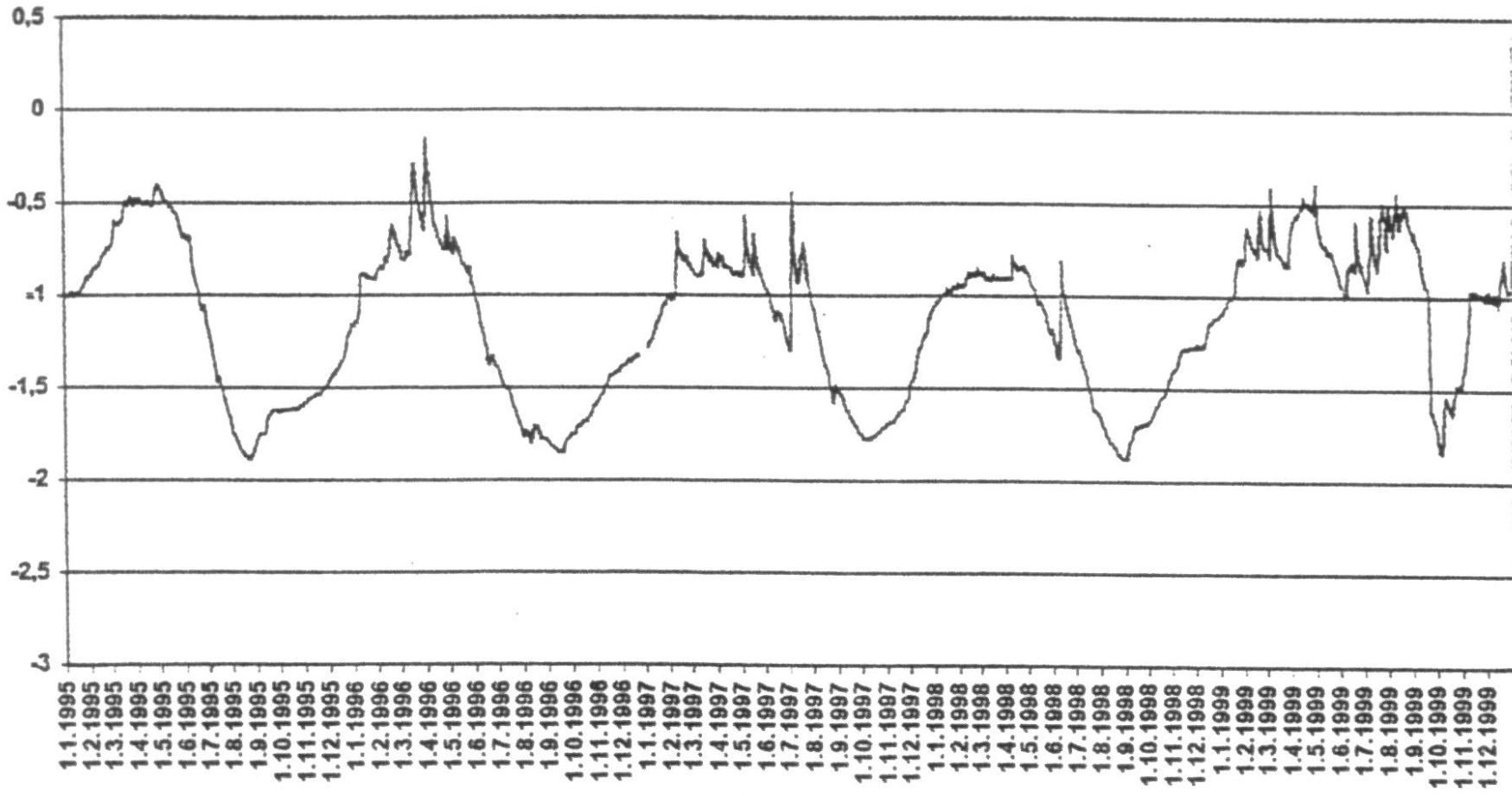
O setrvačnosti roční dynamiky hladiny podzemní vody i po antropických zásazích vypovídá průběh HPV z let 1995 až 1999 na lokalitě Herdy, kde je nezbytné kolísání hladiny v průběhu sledovaných let jasně patrné.

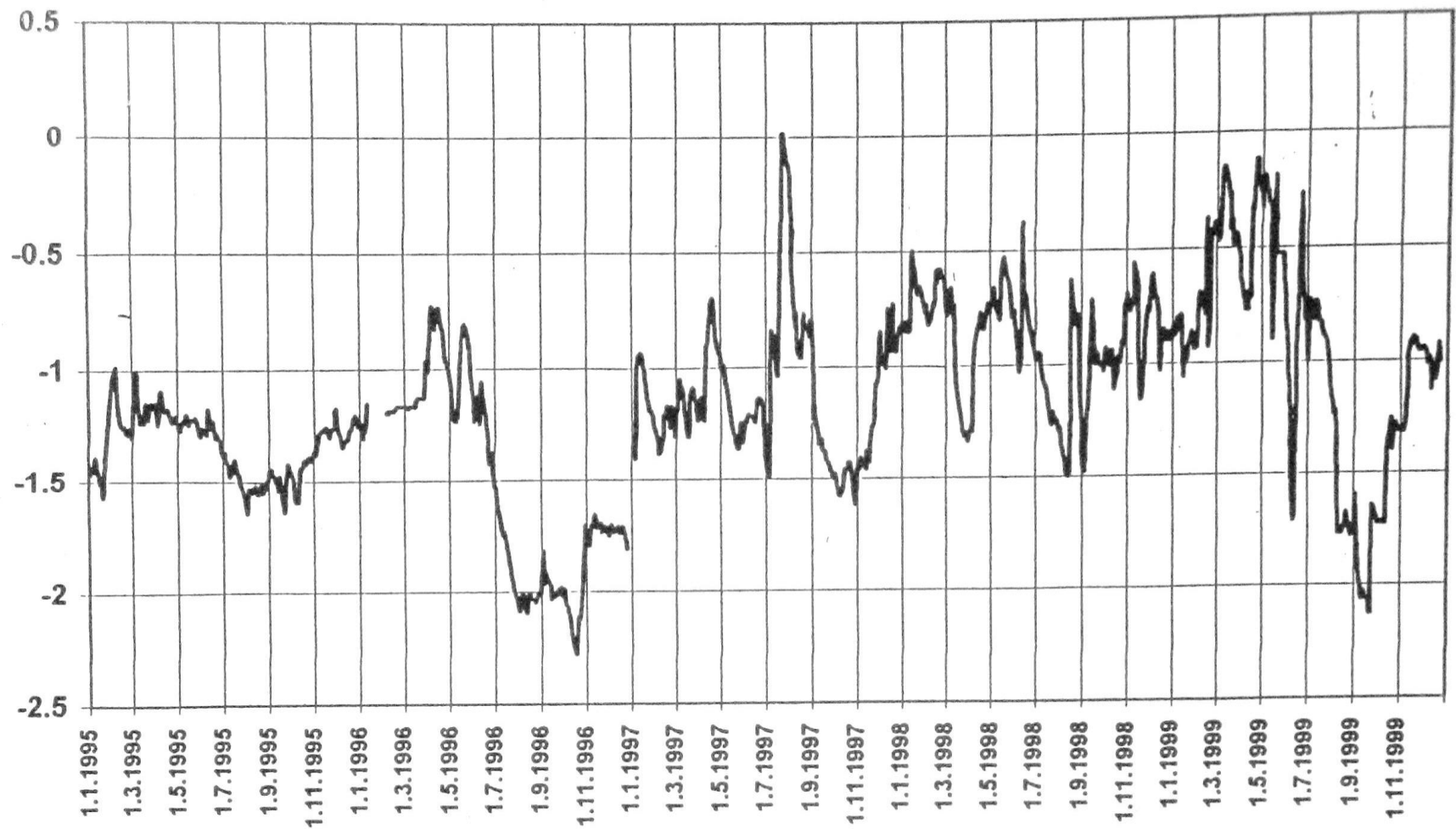

Typický průběh roční dynamiky úrovně HPV s minimálním antropickým vlivem (Herdy 1995 - 1999)

Vliv jímacích území vodovodů na vlhkostní režim luhu

Hladina podzemní vody [m]

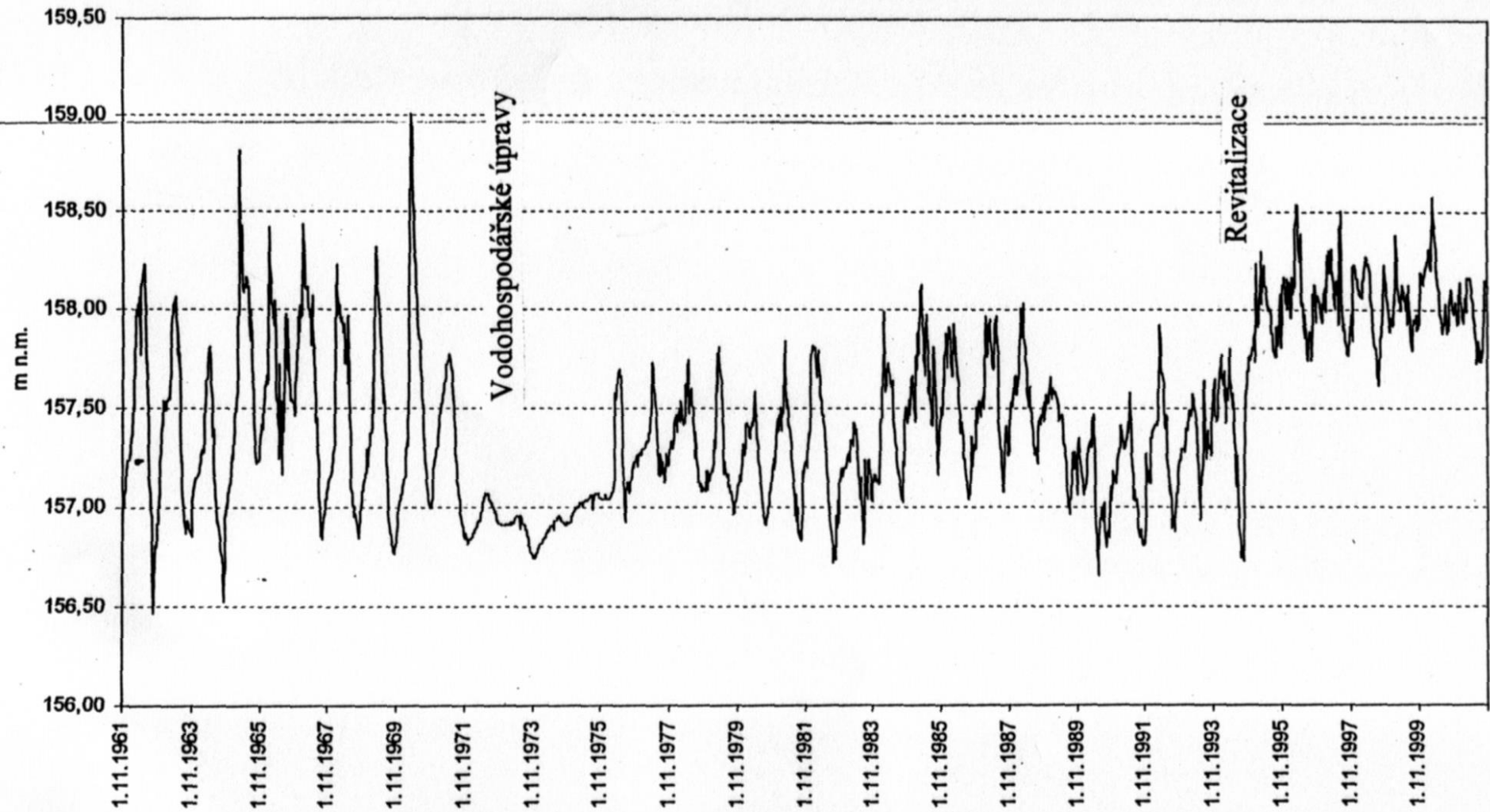

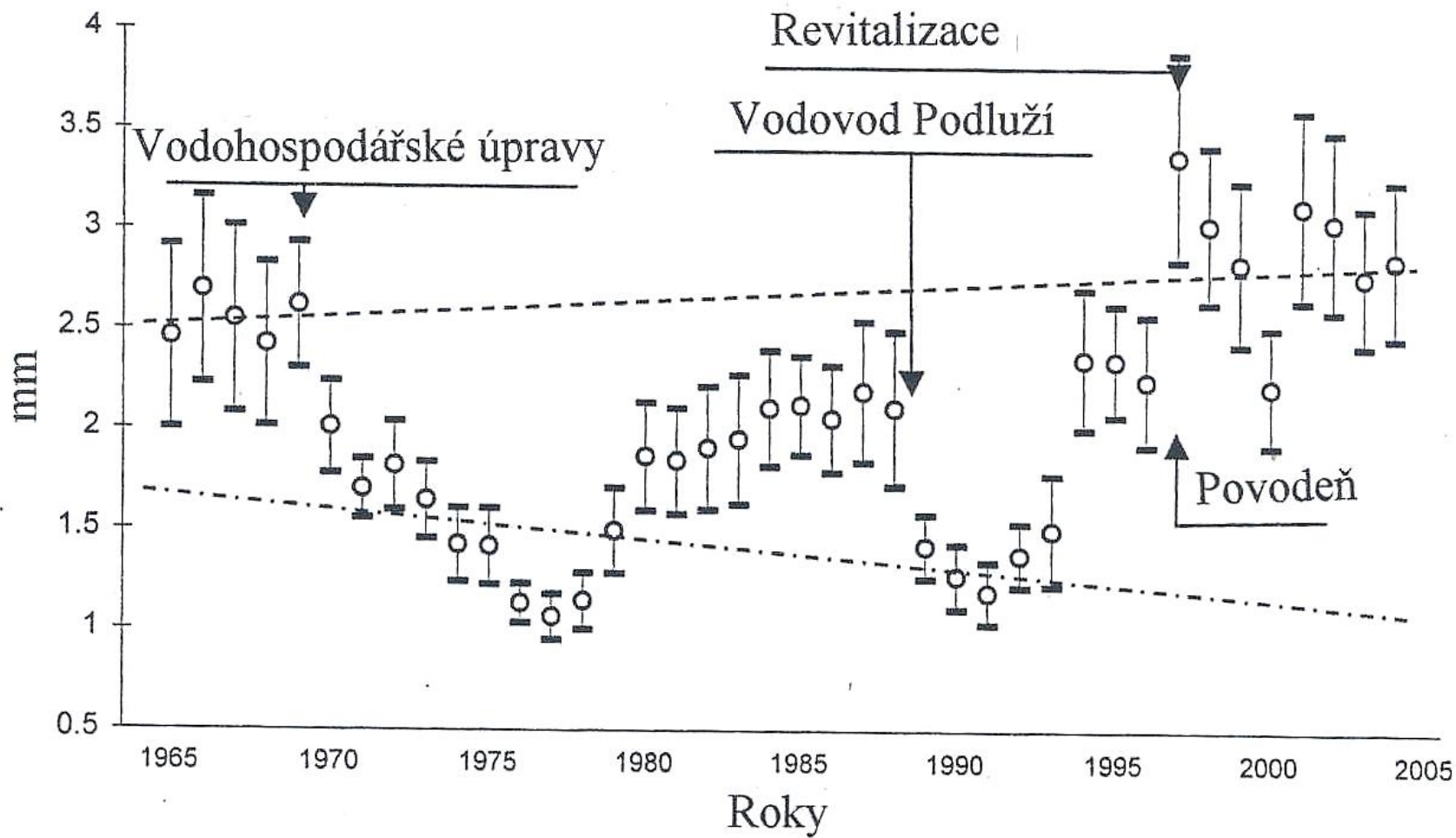
Roční dynamika úrovně hladiny podzemní vody na lokalitě „Prameniště“ v letech 1995 a 1996.

Závěr

12 tisíc ha lužních lesů:

Ojedinělé ekosystémy, dlouhodobě adaptované na specifický vodní režim.

Lužní lesy mají v jihomoravské krajině důležitou funkci jako dnes již téměř jediný dlouhověký ekosystém s velmi členěnou strukturou ovlivňující proudění vzduchu, vysokou transpiraci a vlhkostní režim blízkého okolí.

Po vodohospodářských úpravách na řece Dyji a Moravě v sedmdesátých letech 20. století došlo k výrazné změně vlhkostního režimu půd lužního lesa. Ohrázováním toků byly prakticky eliminovány dříve běžné každoroční inundace kalovou vodou.

Poklesla úroveň hladiny podzemní vody a snížil se částečně její roční rozkyv, přičemž zůstala zatím zachována důležitá roční dynamika hladiny podzemní vody – tedy obvyklé jarní maximum a podzimní minimum.

Základní fyziologické funkce lesních dřevin jsou limitovány dostatečným množstvím volné vody v půdním profilu.

Trvalejší snížení hladiny podzemní vody může narušit fyziologické funkce lesních dřevin, ovlivnit anatomickou stavbu dřeva u hlavních hospodářských dřevin luhu.

Lužní les: výsledek hospodářské činnosti v souladu s přírodními podmínkami (periodické krátkodobé inundace kalnou vodou - nyní prakticky chybí).

Podrobná znalost pohybu HPV: vodítko pro přiblížení se optimu vlhkostního režimu půd lužního lesa při využívání kanálů a stavítek.

Děkuji za pozornost

